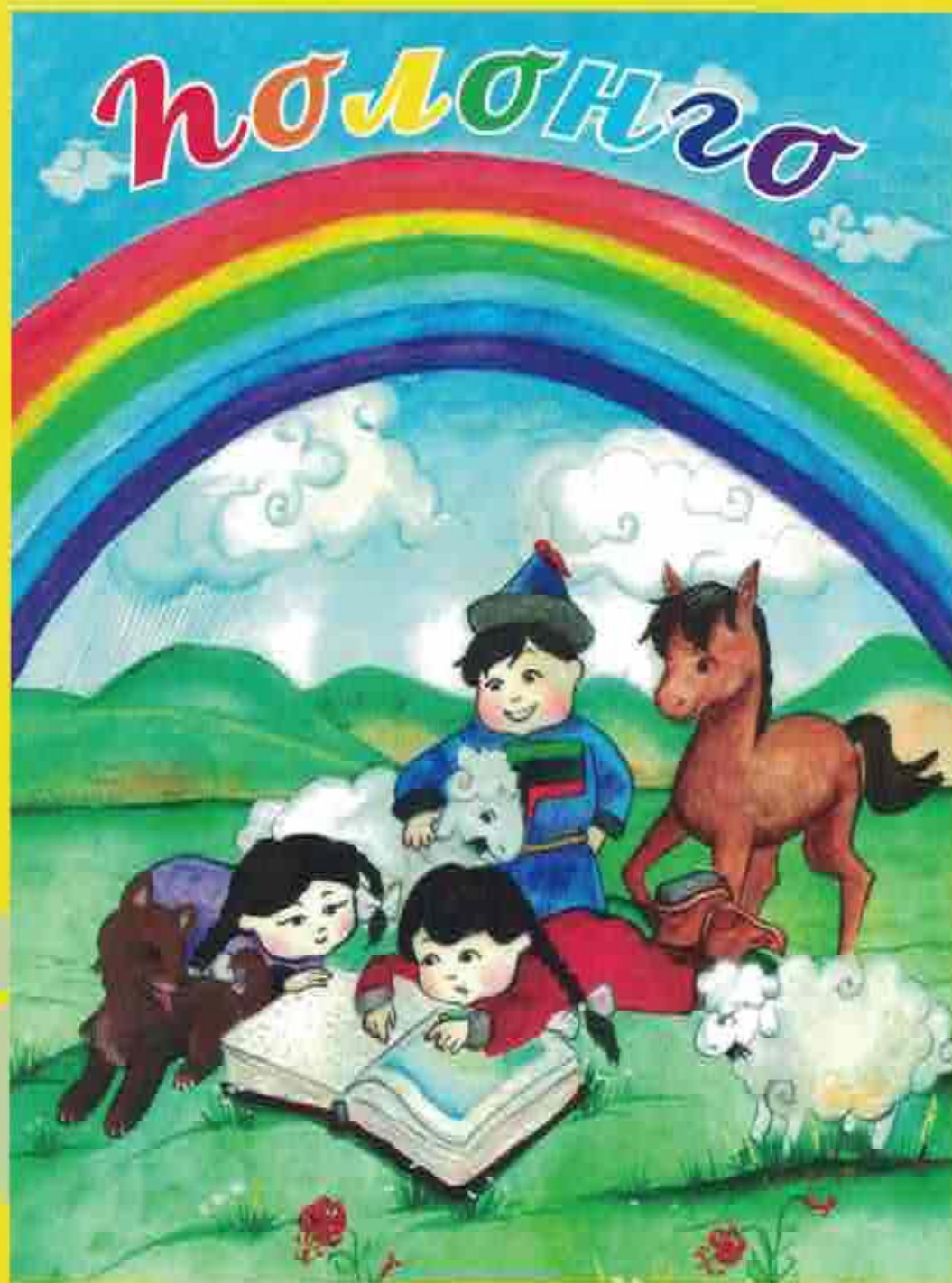

Толочой абдарһаа

ТООЛУУРҢУУД • ЖОРОО ҮГЭНҮҮД • ОНЬОН ҮГЭНҮҮД • ШҮЛЭГҮҮД •
ТААБАРИНУУД • ОНТОХОНУУД • БАСИНУУД • ДОМОГУУД

Бүгдэдэ буряадай «ТОЛОН» һонин

«Толоной» абдарһаа»
гэһэн түһөө түсэбэй хэмжээндэ

Толоно

Гурбадахи ном

Улаан-Үдэ • 2018 он

УДК 89

ББК 84 (2Рос=Буря) бу

Б 74

ТҮҮНГӨӨ ТҮСЭБЭЙ АВТОР БА ЭБЛҮҮЛЭГШЭ РЕДАКТОР:

Ц.Т. Тумурова, «Бүгдэд буряадай «Толон» һонинной редакци» гэхэн Үбэр Байгалай хизаарай гүрэнэй бэс даанги эмхин ахамад редактор.

ЭБЛҮҮЛЭГШЭ РЕДАКТОР:

Д.С. Раднабазарова, «Бүгдэд буряадай «Толон» һонинной редакци» гэхэн Үбэр Байгалай хизаарай гүрэнэй бэс даанги эмхин гол шэглэлнүүдээр таһагыс даанша.

РЕЦЕНЗЕНТНҮҮД:

Б.А. Гармажапов, Россин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, соёл урлалай ба эрдэм болбо-серодой Петровско Академнин бодото гэшүүн, Россин Федерацин соёлой табыата хүдээмэ-рилэгшэ.

Л.Ц. Халхарова, хэлэ бэшэгэй эрдэмүүдэй кандидат, Буряадай ехэ хургуулын доцент.

Б 74 «Толоной» абдарһаа. Һолонго». – «Республиканская типография» ПАО, Улаан-Үдэ, 2018. – 112 н.

Бүгдэд буряадай «Толон» һонинной сурбалжалашдай олон жэлдэ толижо, олонитэдэ дамжуулан арадай аман зохёолнууд, бөгөнхон хэмжээнэй шүлэгүүд хүүгэдтэ зорюулагдан энэ солбори сол оруу-лагдаба. «Һолонго» ном хүүгэдэй хэлэгэ хүтжөөхэ, ухаг гүйлгэхэ, мшэсэ гүнзгыруулхэ үүргын хажуу-гаар анхаральсень татажа, ном уншалгада һонирхол түрүүхэ зорилготой. Мун аха захатаһий ошһон үгөөр ойлгуулдаг хургаал заабаринуудсын дамжуулха, муу һайнисе илгаруулжа хургаха, абари занлань, гурим журамлань нүдөөлжэ, ёһотой буряад хүнэй шанар пэиожтэйгээр хүмүүжүүлхэ үүргэтэй ном.

Тшмэһээ энэ ном багиванарга, түрэхидгэ, олонитэдэ тон хэрэгтэй гэжэ һанамаар.

УДК 89
ББК 84 (2Рос=Буря) бу

© Ц. Тумурова, 2018
© А. Жамьянова, гадарай зураг, 2018
© ПАО «Республиканская типография», 2018

«Толоной» абдарһаа. Һолонго» номдо рецензи

ХҮНДЭТЭ ҮХИБҮҮД!

Удхаараа угаа һонин, угаа сэсэн, шэмэглэлэй талаар тэнсэлгүй баян ном урдатнай дэлгээгдэбэ. Таанадта зорюулагдажа хэблэгдэһэн согсолбори «Һолонго» гэжэ дэмы нэрлэгдээгүй. Үнэхөөрөөл, долоон бүлэгһөө бүридэһэн энэ дэбтэр добо дээгүүр долоон үнгөөр наадаһан һолонгыг һануулна. Ууган арадаймнай уран бэлигэй уутаһаа суглуулагдаһан сэнгүй ехэ баялиг нэгэ гадар доро хамтадхагдаба.

Үхибүүд, тааналта уран хурсаар, удха түгэлдэрөөр зохёогдоһон долоон эрдэнин зүйл бэлэг болгогдон барюулагдаба. Тодорхойлбол, тоолуурнууд, жороо, оньһон үгэнүүд, шүлэг ба таабари, онтохон, басни, домог ба һургаалай домогууд оролсоно. Эдэмнай буряад арадай абдар соо хэдэн үе хадагалагдажа ябаһан хэшэг гээһэ. Эдир үетэн тоолуурнуудыг тооложо, жороо үгэнүүдыг дабтажа, хэлээшье һорихо, ухаагаашье гүйлгэхэ. Мүн оньһон үгын оносотойнь энэ ном сооһоо элрнэ.

Түрэл ноотат, түрэнэн дайда, багашуулай мүнөөдэрэй байдал, тэдэнтэй тохёолдоһон ушаралта ябадал үнэншэмэ зүбөөр зураглан харуулһан шүлэгүүд ном соо олон. Цырен-Базар Бадмаев, Цырен-Дулма Дондокова, Цырен-Дулма Дондогой, Георгий Дашабылов, Арсалан Жамбалон, Цыден-Жаб Жимбиев, Цыдып Жамбалов, Чимит-Рэгзэн Намжилов, Гунга Чимитов, Чимит Цыдендамбаев гэхэ мэтэ дээдэ гарай уран шүлэгшэдэй бүтээнүүдһээ эдэ бүгэдэ бүридэнэ. Эдээндэ орходоо наһаар залуу Сэсэг Дамбаевагай шүлэгүүд уншагшын һонирхол татаха. Үхибүүдэй абари зан, аяг ааша тон найнаар мэдэдэг байһан тула тэдэнэр таандай дура сэдхэл тагама, һонирхомо шүлэгүүдыг зохёһон.

Таабари гээшэмнай багашуулда баһал ехэ заабари, онсоор зохёогдоһон тайлбари мүн. Буряад зохёолой алтан жасала онтохон ба басни онсо һуури эзэлдэг. «Һолонго» гэжэ согсолбори соо багашуулай һонирхомо онтохонууд, Элбэг Манзаров, Самбу Нормимаев, Гунга Чимитов гэгнүдэй зохёһон баснинууд оруулагданхай.

Түрэл арадаймнай дунда үеын үеһөө хэлсүүлдэг удхаараа гүнзэгы, үгөөрөө баян домогууд бин, Тэдэни сооһоо шэлэгдэжэ, арба гараннинь энэ ном соо согсологдобо.

Зүблэлтэ Холбоото Социалис Уласай алдар суута уран зохёолшо Агния Бартогой дүрбэн мүртэй шүлэгүүдэй оршуулгатайгаар ном соо оруулагдаһанинь һонин. Үхибүүдэй уран шүлэгшэнэй зохёолнуудыг Дарима Базарова буряадта оршуулаа.

«Һолонго» гэжэ ном бүридхэжэ хэблүүлхэ ябадалда Бүгэдэ буряадай «Толон» һониной зохёохы ажалшад туйлай ехэ хубитаяа оруулалсаа гэжэ тэмдэглэмээр байна. Эдээнэй ашаар арадайнгаа уран бэлигэй шэргэшэггүй аршаанһаа хүртэлсэжэ, саашанхи ажабайдалайнгаа утын харгыда өһөздтөө туһатай олон юумэ хадуужа абаха болоһондотнай, үхибүүд, таанадаа гүн сэдхэлһээ амаршалнаб!

Батолсаргал Абидуевич Гирмажанов,

Россин Уран зохёолшодой холбоотой гэгшүүн,

соёл урлалтай ба эрдэм болбосоролой Петровско Академиин бодота гэгшүүн,

Россин Федерациит соёлой габьяата хүдээмэрилэгшэ

«Толоной» абдарһаа. Һолоноҗо» номдо рецензи

Мүнөө үедэ буряад хэлэн дээрэ үхибүүдтэ зорюулагдһан номууд үсөөнөөр хэблэгдэнэ. Энэнь ехэ харамсалтай. Буряад хэлээ сахиха, хүгжөөхэ талаар үхибүүдээ багһаань түрэл хэлэндэнь гэр бүлэдэнь һургаха ёһотойбди. Илангаяа буряад арадайнгаа аман зохёол, элдэб сэсэн онһон үгэнүүдые, таабари, тоолуурнуудые үхибүүдтээ заажа хүмүүжүүлээ һаамнай, түрэл хэлээ мартахагүй, уран зохёол уншажа, сэгнэжэ, ойлгожо эхилхэ ха юм. Буряад хэлээ хүгжөөхэ, дэлгэрүүлхэ ажалда аргагүй ехэ өөрынгоо хубита оруулдаг Агын тойрогой «Толон» һонин үхибүүдтэ зорюулһан «Һолоноҗо» гэжэ ном бэлдэбэ.

Энэ ном соо «Толон» һониндо толилогдоһон буряад арадаймнай бага хэмжээнэй аман зохёол, илангаяа үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ хабаатай онһон үгэ, таабари, тоолуур, жороо үгэ, тэрээнһээ гадна арадай домог, онгохон, мэдээжэ уран зохёолшодоймнай – Гунга Чимитовэй, Элбэг Манзаровай, Самбу Норжимаевай һургаалай удхатай баснинууд ороһон байна. Ингэжэ нэгэ ном болгон согсолжо, «Толон» һониндой мэргэжэлтэдэй хэблэлдэ бэлдэһэниинь һайшаалтай.

Буряад арадай эгээл нангин газарнууд тухай домогууд ороһон байна. Үхибүүд энэниие уншажа, нютаг оронойнгоо газар дайда, уһа гол, Байгал далай, Ойхон арал тухай мэдэхэ болохо, газар дайдын нэрэнүүдэй тайлбаритай танилсаха болоно. Байгаалидаа гамтайгаар хандаха, нютаг нугаяа сэбэрээр сахиха, бог хаа-хаанагүй хаяхагүй гэһэн һургаал энээн дээрэһээ гарана бшуу.

Бурхан шажанайшые, ажабайдалайшые һургаалай домогууд (притча) баһал үгтэһэн байна. Богонихон аад, аргагүй гүнзэгы удхатай, ажабайдалай зүйлнүүдэй, ушарнуудай жэшээгээр һургаал заабари зааһан зохёолнууд үхибүүдтэ ехэ хэрэгтэй.

Тус ном ехэ зохид «Һолоноҗо» гэжэ нэрэтэй. Үнэхөөрөөшые, һолоноҗын үнгэнүүд мэтэ үхибүүдэй һонирхол татажа, долоон бүлэгтэ хубаагдһан эдэ зохёолнууд ургажа ябаһан улаан бургааһан уншагһадай һанал бодол, оюун ухаа гүнзэгтарүүлхэ, хүгжөөхэ гэжэ найдая.

*Лариса Цымжитовна Халхарова,
хэлэ бэшгэһэй эрдэмүүдэй кандидат,
Буряадай ехэ һургуулийн доцент*

ТООЛОНОБ

Бардам бүдүүн Барбаадайһаа
Бардаастайханаар эхилэн,
Нэгэ гээд дарабаб,
Байра һууригүй
Батан туулайгаа
Байрадань даран,
Хоёр гээд нэмэбэб.
Тохигор ута
Тоохон тобноёо
Тоодо оруулан,
Гурба гэжэ тодолбоб.
Төли байсаяа
Тутага-татага гэбэшье,
Тоолон саашань,
Дүрбэ гэжэ баталбаб.
Баранай дүүхэй
Бишыхан шэгшүүдэйгээ
Баяртайханаар нэмэн,
Таба гэжэ тоолобоб.

Цырен-Дулма Дондокова

ТАБАН ХУРГАН

Хүхюутэй заахан Даржаа
Хургануудайнгаа нэрэ мэдэдэг юм.
Эрхы хургаяа даража,
Эхи табин тоолодог юм.

Барбаадай,
Батан туулай,
Тоохон тобшо,
Толи байса,
Бишихан шэгшүүдэй.

Гарайнгаа хургануудые нэрлэжэ,
Гүйсэд тоолон барахалаа,
Хүнгэхэн гуталаа тайлажа,
Хүлэйн өө хургануудта ородог даа.

Пат парнаахан,
Патан парнаахан,
Ойлог шойлог,
Одхон Нима,
Оодон Сэрэмпил.

Цырен-Базар Бадмаев

Цыренова Сарина,
М.И. Базарсалаевий нэрэмжитэ Агын
хүүгэдэй урэн урлалай тургуули,
Балмаань – Болданова Дулма Жамбаловна.

ЭБТЭЙ ХУРГАНУУД

Бар хүсэтэй Барбаадайб,
Бата бэхи Батан туулайб,
Томоотойхон Тоохон тобшоб,
Түргэн, солбон Толи байсаб,
Шуран, бушуу Шэгшүүдэйб,
Табан хурган эбтэйбди,
Табууландаа хүсэтэйбди!

Арба хүрэтэр тоолоё
Нэгэн, хоёр – тугалнууд,
Гурба, дүрбэ – хүлээлдөө,
Таба, зургаа – мүргэлдөө,
Долоо, найма – эбэрнүүдээ,
Юнэ, арба – хухалжархёо.

Нэгэн, хоёр, гурба, дүрбэ, таба,
Хурганууд унтахаяа ороо,
Таба, дүрбэ, гурба, хоёр, нэгэ,
Хурганууд бултадаа унташоо.

Нэгэн, хоёр, гурба, дүрбэ, таба,
Хурганууд унтаанһаа хэрээ,
Зургаа, долоо, найма, юнэ, арба,
Хурганууд бултадаа бодоо.

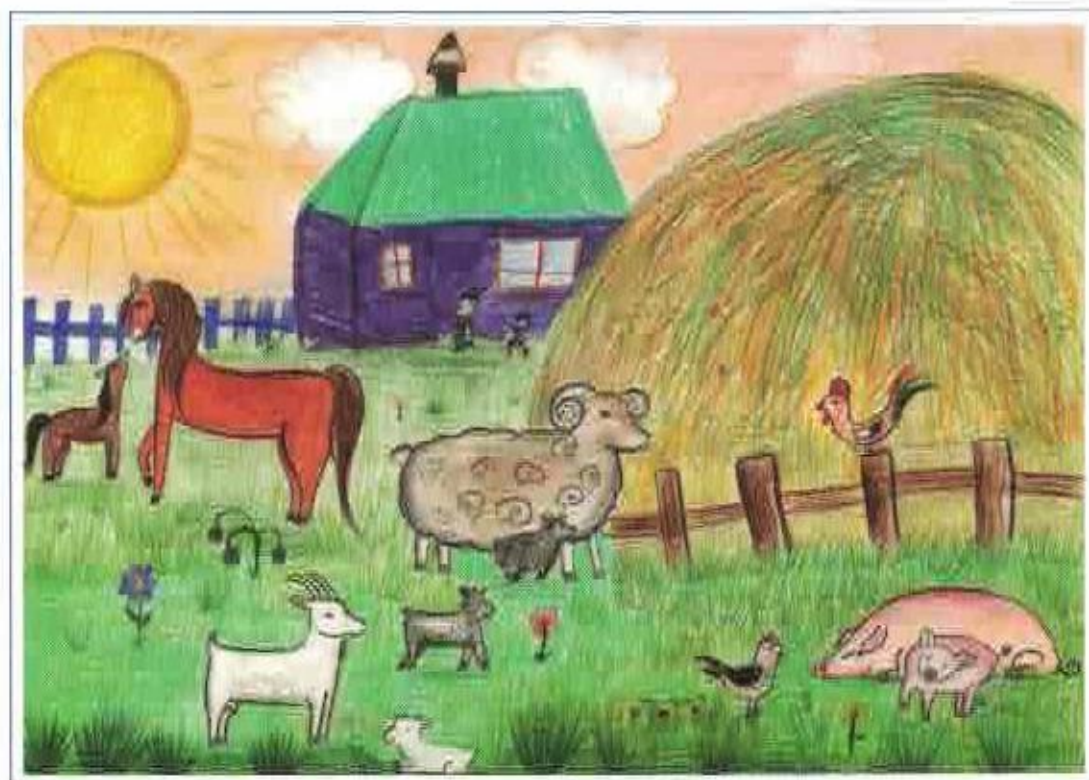
Нэгэн, хоёр, гурба,
Нэрэ шинии хэн бэ?
Дүрбэ, таба, зургаа, долоо,
Дүү шинии хэн бэ?
Найма, юнэ, арба,
Наһан шинии хэды бэ?
Хэн гээшэбши, хэлыш,
Хэды тоо мэдэхэбши?

Балданова Дари.

К.И. Базарсадаевтай нэрэмжлэгэ Агын хүүгдэдэй уран урлалдай нурсуули.
Балшань – Балданова Дулма Жамбаловна

Нэгэн, хоёр, гурба,
 Нэрэ шинии хэн бэ?
 Нохой, ямаан, морин гү?
 Холхой, Зандан, Зориг гү?
 Нэрээ хэлэхэгүй нааш,
 Нэрэ шамда олдонхой,
 Нэрэтэй болохо нааш,
 Нэрэ шинии Шөноохой.

Базарова Дулма, К.И. Базарсэдэвэй нэрэмжтэ Агын хүүгдэй уран үрлалэй тургуули.
 Бопрань - Бөгдандаа Дулма Жэмбалсана

Гэрэй хойно
 Нэгэ үнээн.
 Гэрэй урда
 Хоёр хонин.
 Гэрэй зүүн тээ
 Гурбан гүлгэн.
 Гэрэй баруун тээ

Дүрбэн эшэгэн.
 Гэрэй үүдэндэ
 Табан тахяа.
 Гэрэй нүүдэртэ
 Зургаан галуун.
 Гэрэй өройдо
 Долоон гулабхаа.

Гэрэй ханада
 Найман сонхо.
 Гэрэй хажууда
 Юнэн ямаан,
 Гэрэй хэрэлсы дээрэ
 Арбан үхибүүн.

Үбэр Аргалиин Любовь Батожаргаловагай зохёон тоолуурнууд:

Нэгэн, хоёр,
Ши гара,
Гурба, дүрбэ,
Ши оро,
Таба, зургаа,
Ши ерэ,
Долоо, найма,
Ши ошо,
Юнэ, арба,
Хоргодо.

Нэгэн, хоёр, гурба, дүрбэ, таба,
Тоолоё саашань,
Зургаа, долоо, найма, юнэ, арба,
Тоолоё наашань.

Нэгэ хүбүүн,
Хоёр басагад,
Гурбан хүгшэд,
Дүрбэн үбгэд,
Хэлэ, хэдыб хамта?

Раднаева Балигма, К.И. Базарсадавтай нэрэмжит Агын хүүгдэд уран урлалтай нургуули,
Багшань – Цыденова Ирина Ешиевна

ШАНДААҢАЯА ШАНГАЛАЯ!

(Ном үзэлгын забһарта хэхэдэ болгохо)

1. Нэгэн, хоёр – унтаял даа,
Нээгээд нюдэээ һэриел даа!
Амгатайгаар һуняаял даа,
Арбагашан һэргээл даа!
Нэгэн, хоёр – бодоёл даа,
Нэнгэн, найган зогсоёл даа!
Альгаа ташан арбаганаял даа,
Аргагүй эршэмтэйгээр хүдэлзэл даа!

2. Бэшээбди даа,
Бэшээбди даа,
Бэшэг бэшээд
Эсээбди даа,
Барбаадайгаа,
Баарбаханаа,
Долёобороо,
Дунда хургаяа
Һэжэрээбди,
Һэргээгээбди,
Һэжэрэнгээ
Һэгсэрээбди.
Дахин нуугаад
Дабтахамвай,
Бэшэг тоогоо
Бэшэхэмнай.

3. Һэрюу татаа бороо,
Һэбшээн сонхоор ороо,
Агаар мүнөө арюун,
Амилхада сарюун,
Һэрюу татаа бороо,
Һэбшээн сонхоор ороо,
Һэргээ минни толгой,
Һэргэг, һонор болоо!

Цырен-Дулма Дондогой

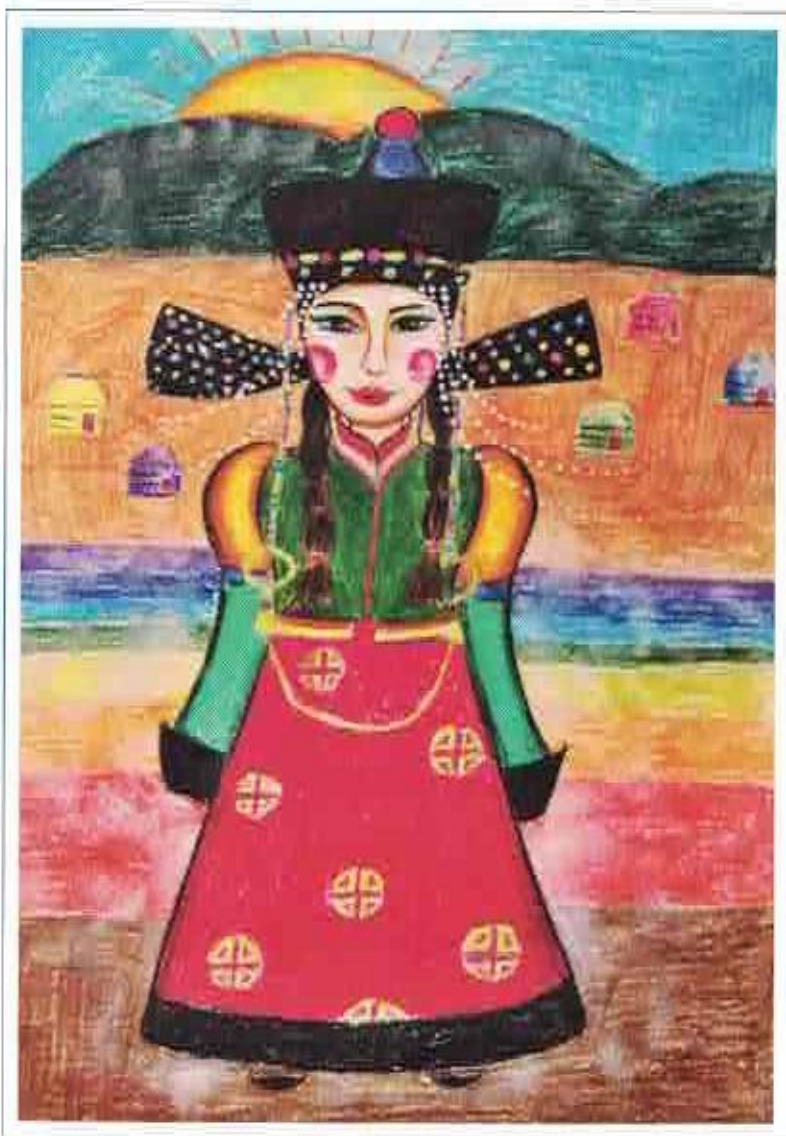
ГАРАЙ ГИМНАСТИКА

*(Альгана хууданан дээрэ табяад, тойруулан зураха.
Мун хургануудайнгаи зурагта нюурнуудыг
зурахадашыг, зурагаа шэрдэхэдэшыг болохо)*

Энэ томо хурган – минни үбгэн аба,
Энэ хурган – минни хүгшэн эжы,
Энэ хурган – минни аба,
Энэ хурган – минни эжы,
Энэ хурган – би өөрөөб.
Энэ хамтадаа – минни гэр бүлэ.

«ЭДЫ ШЭНЭЭН УРГАХАБ»

Альгаа ташан дэбхэрхэб (*альгаа ташаха*),
 Эды шэнээн ургахаб (*гараа үргэхэ*),
 Альгаа ташан дэбхэрхэб,
 Эды шэнээн хүдэлхэб (*эрхы хургаяа харуулха*),
 Альгаа ташан хагархаб,
 Эды шэнээн нугархаб (*найгаха*),
 Альгаа ташан дуулахаб,
 Эды шэнээн дохихоб (*дохихо*).

Третьякова Соня.

К.И. Базарсэдэвий нэрэмжтэ Алшн күүгээдэй уран урлалай нургуули,
 Бэлгэнь - Болданова Дулма Жамбаловна

ТООЛОНГОО БЭЭЭ АМАРУУЛАЯ

Нэгэн, хоёр – бодоёл даа,
Гурба, дүрбэ – эрьелдээл даа,
Таба, зургаа – алыгаа ташая,
Долоо, найма – гараа үргэе,
Юнэ, арба – нууридаа нууя.

1. Эжын элюур, хайруул, барюул гурбан,
Эгэшин зэрүүд, хайлуур, баллуур гурбан.

2. Зүүн уулын
Арын айл ойро гү?
Баруун уулын
Арын айл ойро гү?

3. Арын тэрэ нуур –
Аргагүй томо нуур.
Абдарай тэрэ нюур –
Алаггүй хүрин нюур.

4. Холуур ябаа хори гаран
Хонгор халтар галуунууд
Хойгуур гарахань гү?
Урдуур гарахань гү?

5. Хура дээхэтэй
Хула морин,
Хурда ехэтэй
Боро морин.

Дармава Ирина.

Х.И. Базарсадывай нэрэмжит Арын хүүхдийн уран урлалын сургууль.
Бэлгэц – Балдинова Дулма Жамбаловна

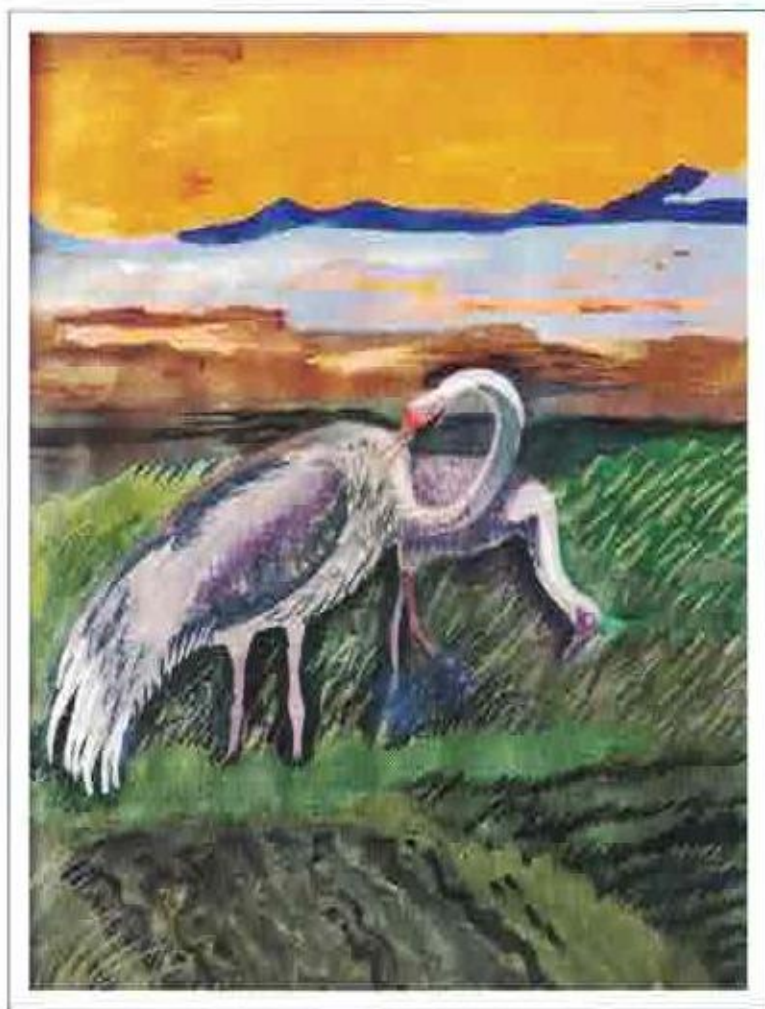
6. Абын хүл дээрэ
Эжын хара даха.
Эжын хүл дээрэ
Абын хара даха.

7. Жолоо дарахада,
Жороо халтар.

8. Талын тарбаган –
Тарган тарбаган,

Тарбаган табараа,
Табанһаа таһараа.

9. Тохорюун, тохорюун,
Торгон найхан дэгэлтэйш,
Томо найхан нэбюуртэйш.
Тохорюун, тохорюун,
Төли гэрэлдээ харынш,
Тойрон, эрьсн хатарынш.

Иванов Сергей.

А./Арслановий нэрэмжит Солто-Хангилэй хуугадай уран урлалай бүгдүүлн.
Башене – Дашинимэвэй Байрма Ринчин-Доржиевна

10. Лодон олоо лонхо,
Олон болоо лонхо.

11. Хүбшын хүхэ хухюурга
Хэн «гүг-гүг-гүүг» гээб?
Хүбшын хүхэ хухюурга
Хүхы «гүг-гүг-гүүг» гээл!

12. Талада таршаа
Таршаганаа,
Арада араата
Аржаганаа.

13. Горхо гараха
Ганса гарасаар
Гарма гарахаа
Гансаардаа.

Ярослав Лилин.

К.И. Балларсадеваай нэрэмжэтэ Агын хүүгэдэй уран урлалай Нургуули,
Багшань – Цыденнов Ирина Ешиевна

14. Талада табгайн табараан –
Адуушан адуугаа туугаал.

15. Тугаар турлааг хургаагта нуугаа,
Угаа удаан дуугай дуураад унаа.

16. Турлааг тулгуур туланхай,
Түлгүү хүлгүү тулинхай.
Тугаар торон тодхортгоо:
Түгсүүл хүлдэнь торосолдоо.

17. Ноб ногоон ногооо
Ногоон гэхэдээ,
Ноб ногоон ногооо
Зүб нэрлэхэдээ,
Ноб ногоон ногооо
Лаб таяаш даа.

18. Хонин, хонин, хонёохой
Хорёо хотондоо хоронхой.
Шоно – шугын шонөөхой –
Шугы шэдхэдээ хононхой.

19. Зандарган Зандараа
Занаа, зандараа.
Бадарган Бадараа
Баһаа, бадашаа.

20. Шагдарай шарга шармайгаа,
Шамбай шарьян шуумайгаа.
Шаргань шангаар шаагдаа,
Шагдар шарбаад шашхаа.

21. Шаазгай найзгай шарбалзаа,
Шамда нүүлээ найрхаа гү?
Шашаа, шарбаа, шаханалзаа,
Шамда хүүрээ дэлгээ гү?

22. Тэрэ хойно,
Гэрэй хойно
Хори гаран
Хара галуун.

23. Хөөрхэн хүүхэн
Өөрөө хөөрөө.

24. Тэмээн, тэмээн,
Тэбэрюухэй.
Тэмээнэй хүбүүн
Табарюухай.

25. Балбар арбатай,
Тарба табатай.

26. Эрхэлээ, эрхэлээ
Эшэгэн тэхэ,
Эшэгэй, эшэгэй,
Эшэгэй наадан.

Эбэр ургаа
Эшэгэн тэхэ,
Эшэгэй, эшэгэй,
Эшэгэй наадан.

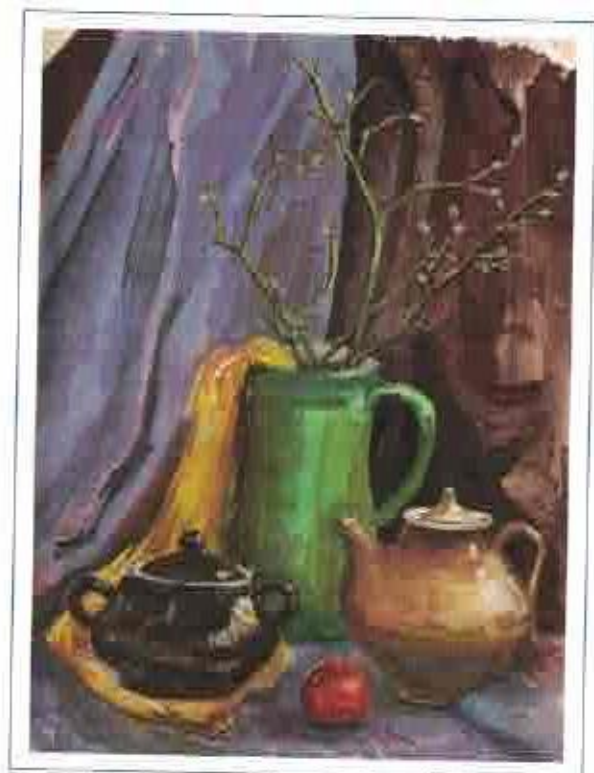
27. Хон-хонхохон,
Хоёр донхохон.
Дон-донхохон,
Долоон домбохон.

28. Таа, бү таа,
Тарган таршаа.
Заа, бү заа,
Заан газгаа.

29. Эрбээхэй эрьелдээд,
Эгсэ дээшээ ннидэшөө,
Эржүүхэй эрьелдээд,
Эгсэ доошоо унашоо.

Дашинимаева Викторий.
Хүнхорой хүүгэдэй уран урлалай нургуули
Балшань – Ульсугувай Аюна Эрдэниевна

Раднаваа Вэлигма.
К.И. Базарсандавай нэрэмжтэ Агшн
хүүгэдэй уран урлалай нургуули
Балшань – Цындонсва Ирилэ Ешмелниг

30. Арба гаран
 Арбагар хасуури
 Арадаа үргэлөөд,
 Асарааб тандаа.

Вдовина Карина, А. Арсалановой нэрэмжтэ Сэлтэ-Хянгатай хуугадай уран урлалай Нургуули
 Балгань – Дашинимаева Бямба Ринчин-Доржиевна

31. Талын табан
 Тарган тарбагыс
 Тарган тарбаган
 Гээгүй наа,
 Ямар
 Талын табан
 Тарган тарбагыс
 Тарган тарбаган
 Гэхэ юмши?

32. Алгана халганана,
 Ялаагана ялаганана.

40. Номоо тагаад,
Ногоо будаад,
Долоон үшгын
Торго үгыг!

41. Тала дайда ехэл,
Табан хушуун мал:
Морин, үхэр, тэмээн,
Хонин, үшөө ямаан.

42. Арзагар халаахай,
Арбагар абаахай.

43. Тороһон хүндэ дабтуулая,
Тордиһогүй түргэн хэлүүлэе:
Тороо хадаа торхогүй тоһо,
Туламгүй талха тогтоон абахам!

44. Нэгэтэ нэгэн
Нүгөө нэгэндээ нэнгэшоо,
Нүхэсэе гэхээр
Нэгэдэн хоёр болошоо.

45. Тээ тэндэ
Тээ мэндэ
Тэхэ, хуса мүргэлдөө,
Тэһэ биса һүгэлдөө.

Тээ тэндэ
Тээ мэндэ
Тэдэниие би харааб,
Тэндэһээнъ ши туугааш.

1. Һайн хүн магтуулдаг,
Һалаан хүн хараалгадаг.
2. Һайн мориндо эзэн олон,
Һайн хүндэ нүхэр олон.
3. Номгүй хүн һохортой адли,
Нохойгүй айл дүлшигтэй адли.
4. Ябаһан хүн яһа зууха,
Хэбтэһэн хүн хээли алдаха.
5. Хулгайша хүнэй гар ута,
Худалша хүнэй хэлэн ута.
6. Үнэншэ хүн олондо этигэлтэй,
Худалша хүн хамагта этигэлгүй.
7. Зүб юумэн зүрхэнһөө халуун,
Буруу юумэн булшанһаа хүйтэн.
8. Дэмы дэгэд хэлэнхаар,
Дуугай һууһан дээрэ.
9. Гүлгэн нохой шүдэрхүү,
Залуу хүн эдирхүү.

Юндунова Дина.

К.И. Баярсаддаевтай нэрэмжлэ Алтын хуугадъя уран урлалай түрсуули.
Балшань – Цыданова Ирина Ешияна

10. Һүүдэрээ хаража, гоё болохо,
Үстэнөө хаража, сэсэн болохо.
11. Аха, эгэншэ зоной урдаһаа дуугарангүй,
Хэлэһэн юумыень шагнаад, һөөргэдэнгүй байгты.
12. Бээ эд бараагаар шэмэглэнхаар,
Эрдэмээр шэмэглэһэн дээрэ.
13. Үнэн үгэдэ худал байхагүй,
Үхэрэй эбэртэ саһан тогтохогүй,
Үмхи модондо үрэ байхагүй.

Раднаева Дашима:
Хүчээрэй хүүгэдэй уран урлалай нургуули,
Батшань – Ульзугуева Аюна Эрдынеевна

14. Арбан табанай нара нэгэ найхан,
Атар газарай сээсэг нэгэ найхан,
Аба эжын нургаал нэгэ найхан.

15. Шэбэнэнэн үгэ нүхэртэ харша,
Шэбэнүүр бороо дэгэлдэ харша,
Ехэ ханаан бээдэ харша.

16. Аймхай хүн арба үхэдэг,
Зоримгой хүн нэгэ үхэдэг.

17. Галгүй газарһаа
Утаан гарадаггүй.

18. Хуурай модон намаагүй,
Худал үгэ үндэлэгүй.

19. Ехээр эдинхаар,
Ехээр хүдэлһэн дээрэ.

20. Нюргандань хэлэнхаар,
Нюуртань хэлэһэн дээрэ.

21. Ябагаар ябажа олоһон
Талаар ошохогүй.

22. Танилтай хүн талын шэнээн,
Танилгүй хүн альганай шэнээн.

23. Сэбэршье хаа, хубсаһан хэрэгтэй,
Сэсэншье хаа, нургуули хэрэгтэй.

24. Сэсэн хүн хүнэй бэрхые магтадаг,
Тэнэг хүн өөрынгөө бэрхые магтадаг.

25. Нураһан хүн толон соо ябаха,
Нураагүй хүн манан соо ябаха.

Цыренова Сарюна:
К.И. Базарсадаевтай нэрэмжэтэ Алын
хүүгэдэй уран урлалай нургуули,
Батшань – Балданова Дулма Жамбаловна

26. Гайн хүниие нажааха,
Налан хүниие харааха.

27. Муу үгэ
Мангирһаа гашуун.

28. Үнэнһөө – туһа,
Үнээнһээ – тоһон.

29. Дүримгүй бэшэг байдаггүй,
Дүрөөгүй эмээл байдаггүй.

30. Биб гэхэн гансаараа,
Бидэ гэхэн хамтаараа.

31. Мүнгэн тоотой,
Зөөри эзэгэй.

32. Холхиндог гутал хүл холгоохо,
Холвор үри гэртэхинээ зобоохо.

33. Уг гарбалаа мэдэхэгүй хүн
Үндэнхгүй модондол адни.

34. Хүнһөө жэшээ абадаг,
Хүдэлмэриһөө дүришэл абадаг.

35. Аха дүүнэрэй эбтэй байбал,
Абдар алтан хэрэггүй.

36. Муу мориндо
Үүлэншые ашаан.

37. Уһан эрьсээ дахадаг,
Хүй угаа дахадаг.

38. Эб нэгэтэн эбдэрхэгүй,
Үнэн ябадалтан үхэхэгүй.

Пурбуева Ирина.

Хүндээн хүүгдэй уран урлалай нургуул,
Багшын – Удзугуева Аюна-Эрдынеевна

39. Агта алдабал, баригдаха,
Ама алдабал, баригдахагүй.

40. Нураха хүсэлтэй хүн
Ноороор анхаран шагнаха,
Нулаар нурадаг хүн
Нуумгашаа нажан шагнаха.

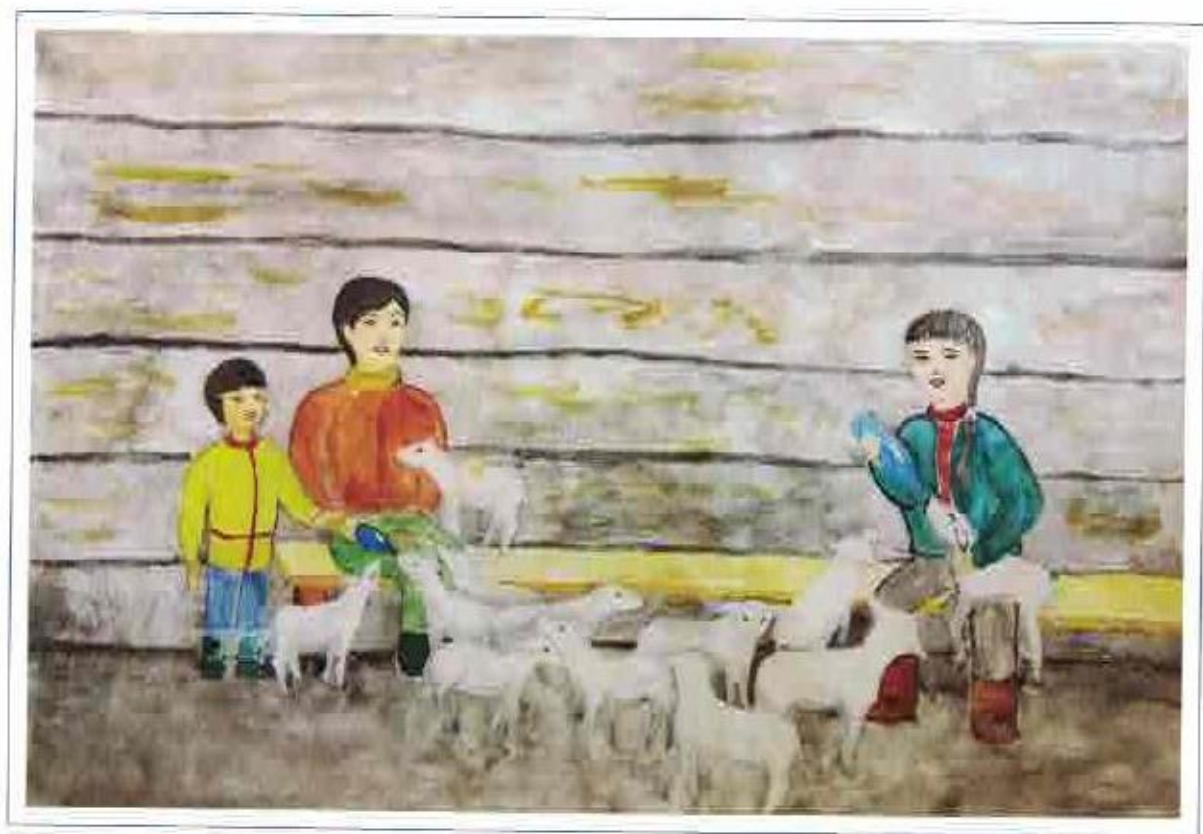
41. Эхэнээ эрдэмтэй түрэдэггүй,
Эдир баганаа эрдэмдэ нурадаг.

42. Малгаа найн ажал үгы,
Мяхангаа найн хоол үгы.

43. Амаараа найрханан – нэбхи,
Гараараа хэнэн – бэхи.

44. Хэлэхэдэ бэлэн,
Хэхэдэ бэрхэ.

45. Ехые хэхэ гээ наа,
Баганаань эхилдэг.

Хоршинжапова Цыбжигт. Хүмүүнлэгийн уран урлалтай нургуули.
Багшань – Ульаутуева Аюна Ордынаевна

Намжилов Жамсо.

К.И. Базарсандагвий нэрэмжитэ Агын хуугадай уран урлалтай нургуули
Балшань – Балданова Дулма Жамбаловна

46. Ехээр эднэн – бэсэдэ туһагүй,
Ехээр унтаһан – ажалда туһагүй.

47. Уур бэе зобоохо,
Уула мори зобоохо.

48. Эбтэй улад
Эрьсын арһанда багтаха.

49. Абын байхада, хүниис тани,
Агтын байхада, газар тани.

50. Хэрүүлшэ хүн нохойдол адли,
Хэнтэг хүн хирээдэл адли.

51. Айл аймаг ахада хориглохо,
Агта хүлэг ургада баригдаха.

52. Бэе үтэлбэшье,
 ханаан үтэлхэгүй.

53. Халан хүнэй ханаан балар,
 Сэсэн хүнэй сээжэ һонор.

54. Хэлэхэдээ, үгэсэ шалга,
 Хэхэдээ, хэмжүүрээ шалга.

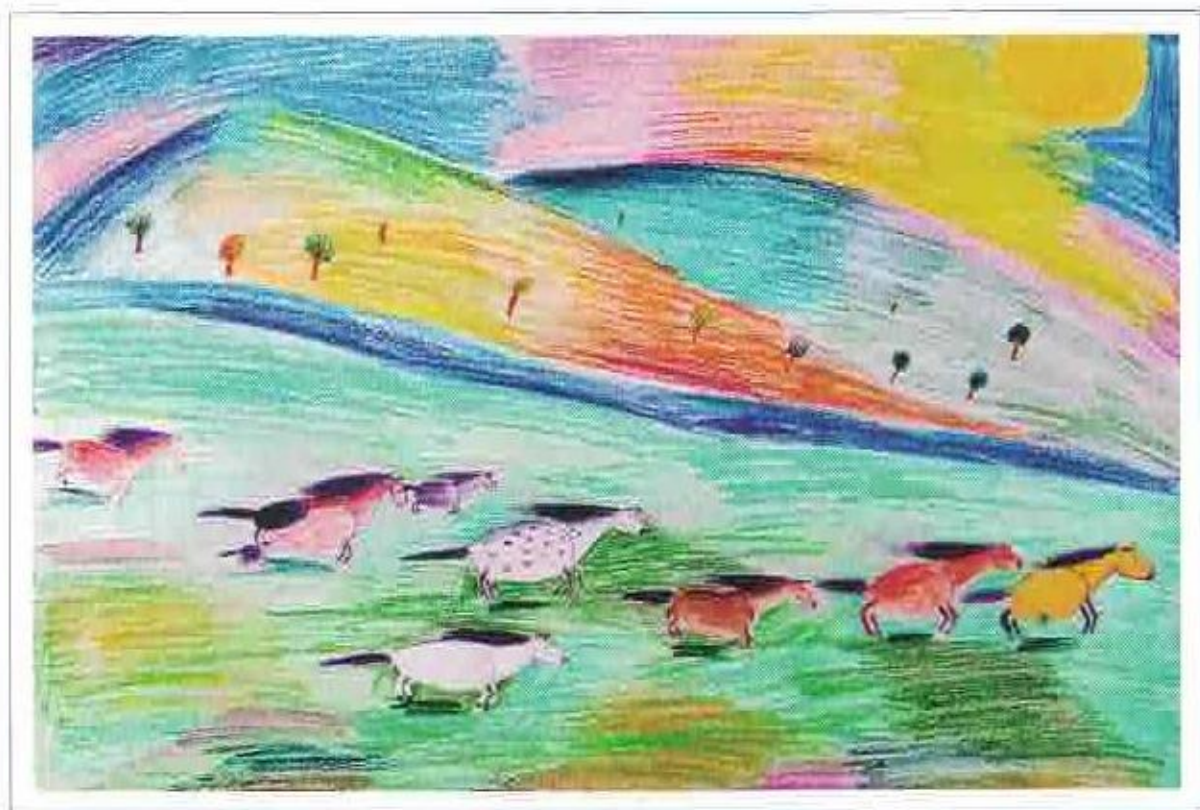
55. Байн ябахата, нүхэд олон,
 Муу ябахата, дайсад олон.

56. Бүхэб гэжэ бээдээ бү найда,
 Эрхэлээб гэжэ эхээз бү зобоо.

57. Ургасын ехэ – ажалһаа,
 Ухаанай ехэ – эрдэмһээ.

58. Хүнэй сэсэн – аралтаа,
 Хүлэгэй хурлан – адуундаа.

59. Үхэр мал – үбһэ гэжээлээр,
 Үхибүүд – үбгэдэй хургаалаар.

Цыренов Сытар,
 К.И. Базарсадаевтай нэрэмжэтэ Агын хүүгатай уран урлалай тургуулм.
 Балшынэ – Балдэновэ Дутма Жамбаловичи

60. Үнэ сэхтэй шулуунһаа
Үнэн нүхэр хэрэгтэй.

61. Ахань ахашаг болобол найн,
Дүүнь дүүшэг болобол найн.

62. Хурданиие номон хүсэхэ,
Худалшые үнэн хүсэхэ.

63. Зан зандаа зохид,
Залаа малгайдаа зохид.

64. Эжын үгэ – эм,
Эсэгийн үгэ – дом.

65. Хүгшэд нуужа жаргаха,
Залуушуул ябажа жаргаха.

66. Гамтай унахада, морин тарган,
Эбтэй ажаллахада, ажал түргэн.

67. Ажалаар үдэһэн зөөри –
амидаралай булаг,
Аба эжын үрээл – наһанай хэшэг.

Очирова Екатерина.
К.И. Базарсадавайн нэрэмжтэ Агын хүүгдэй
урян урлалай Нургуули
Багшаны – Цыденова Ирина Ешиевна

68. Эртэ бодобол, үрдихэш,
Орой бодобол, хожомдохош.

Нимава Вероника.
Хүнхэрэй хүүгдэй уран урлалай Нургуули,
Багшаны – Угьатуева Аюна Эрдынеевна

69. Яарабаб гэжэ ябан бү эдеэлэ,
Жаргабаб гэжэ хэбтэн бү эдеэлэ.

70. Бөөрзһөө өөхэтэй мяхан үгы,
Бүлэһөө бүхэ ураг үгы.

71. Эдир наһанһаа эрэ болохо,
Бага наһанһаа баатар болохо.

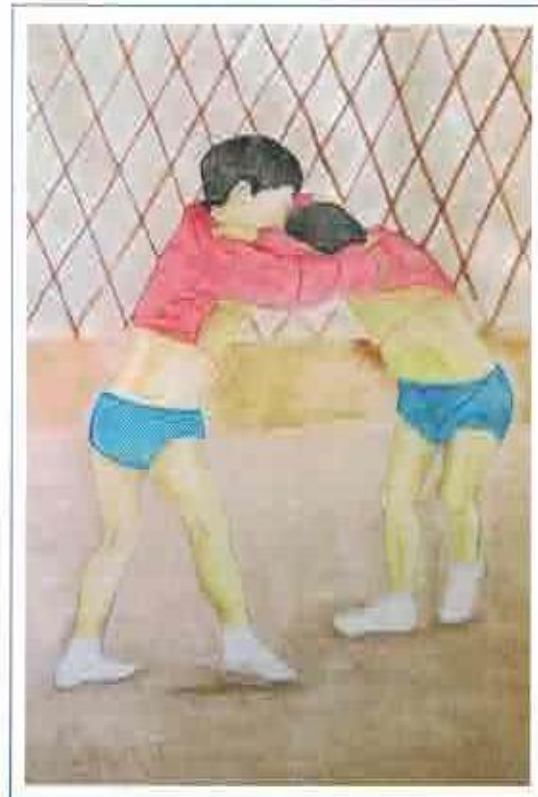
72. Эсэгын нэрэ – хүбүүнэй нэрэ,
Эхын нэрэ – басаганай нэрэ.

73. Адуунһаа хүлэг тодорхо,
Арадһаа баатар шалгарха.

74. Холые хаража, хоёр хонохо,
Дүтые хаража, дүрбэ хонохо.

75. Залуу хүнэй омог ехэ,
Залхуу хүнэй нойр ехэ.

76. Тулюорые бурхан үргэхэ,
Туранхайе дэлхэй үргэхэ.

Нимаев Арслан.
Хүнхэрийн хүүгэдэй уран урлалтай нургуули.
Багшань – Ульзутуева Аюна Эрдэнэева

Базаргууева Аюна.
Х.И. Базарсалаевай нэрэмжэтэ Алын хүүгэдэй уран урлалтай нургуули.
Багшань – Цэдэнсэвч Ирина Ешимяла

Доржиев Болот, К.И. Базарсадагвал нэрэмжэтэ Алһын хүүгэдэй уран урлалһай һургуули.
Балһаны — Цыденсва Ирина Ешиевна

77. Дүү бэрхэнье хадаа ахадаа хүрэхэгүй,
Дүрөө уташье хадаа газарта хүрэхэгүй.
78. Хони адуулхадаа, хоюулаа гэхэ,
Хоол эдихэдээ, гансаараа гэхэ.
79. Үбгэн хүнэй хэлэлһэн – үе дууһаа,
Үтэлһэн нохойн хусаһан – үүр сайтар.
80. Хүнэй хүбүүд һуралсажа танилсаха,
Хүлэгэй хүбүүд инсагаалалсажа танилсаха.
81. Үлбэрэй һүүлээр жаргал харагдаха,
Үүлэнэй һүүлээр тэнгэри харагдаха.
82. Ахань захирдаг,
Дүүнь дүүргэдэг.
83. Ульгам мурэн
Узууртаа хүрэдэггүй.

Ирдынеева Долгора. Хүнхэрэй хүүгэдэй уран урлалтай нургуули
Багцань – Ульзутуева Аюна Эрдынеевна

84. Ульһаниинь досоошоо,
Утааниинь газаашаа.
85. Аргалбал,
Арсалан бүхые тогтоохо,
Хүсэлбэл,
Хүзүүндэ арга олдохо.
86. Найр дээрэ зугаа,
Наадан дээрэ хатар.
87. Үгэһэн үридэ үхин, хүбүүн илгаагүй,
Үсэхэн зөөридэ хонин, ямаан илгаагүй.
88. Шэнэһэнэй үндэһэнһөө
Хуһан ургажа гарахагүй.
89. Эрдэни элэхэ бүрээ үнгэ орохо,
Эрэ хүн зобохо бүрээ ухаа орохо.
90. Бээ норгонгүй, загаһа барихагүй,
Бүһээ андалдангүй, худа орохогүй.

91. Гурба хоноод, голой занда орохо,
Арба хоноод, айлай занда орохо.
92. Найниие хэһэн – багашье хаа, туһа,
Баалга хэһэн – багашье хаа, хорон.
93. Ухаатай хүн сэрхэхэгүй,
Удхаатай уһав урдахагүй.
94. Элжэгэн ашуулха дуратай,
Эрьюу магтуулха дуратай.
95. Хүлэгэй найниие холын харгыда туршадаг,
Хүнэй найниие зобохо ядахадаа ойлгодог.
96. Ухаатай хүн ном бэшэг хэрэглэхэ,
Урлаха оёдолшон хэб хэрэглэхэ.

Перфильева Карина.
Хүнхэрэй хүүгдэй уран урлалай нургуули,
Балшань – Ульзутуева Аюна Эрдынеевна.

Ирдынеева Долгора.
Хүнхэрэй хүүгдэй
уран урлалай нургуули,
Балшань – Ульзутуева
Аюна Эрдынеевна

97. Эртэ бодоһон – далайн захада,
Орой бодоһон – голдой захада.

98. Хабшадаг гутал – үдэрэй тодхор,
Нальхай нүхэр – наһанай тодхор.

99. Аманиинь – аталга шэнги,
Хэлэниинь – хэдэргэ шэнги.

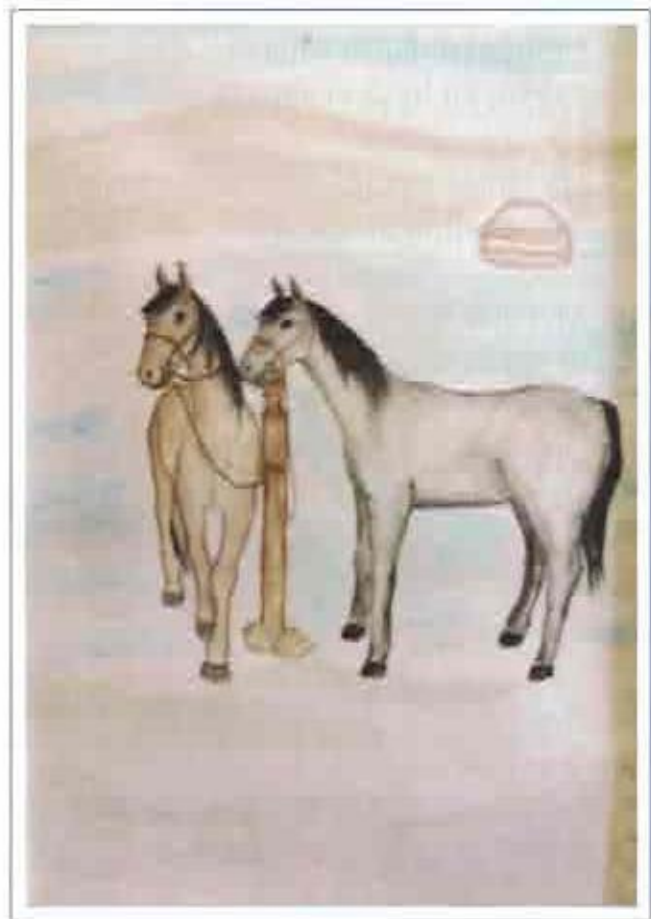
100. Зайруу хүн нэрээ бараха,
Зуһаг ямаан шэмээ бараха.

101. Баян хүндэ ураг олдхо,
Баатар хүндэ хани олдхо.

102. Уһан далай булагһаа эхитэй,
Уһаан далай номһоо эхитэй.

103. Эрыюу болохо гэжэ архи уудаг,
Сэсэн болохо гэжэ эрдэмдэ һурадаг.

104. Жаахан нохой гүлгэндэ тоотой,
Яһалиг хүн залууда тоотой.

Нимаев Арслан,
Хүнхэрай күүгэдэй уран урлалай бүрүүн,
Балшын – Ульзугуева Ална Эрдэнеевна

105. Хүлэг хурдан мориндо хазаар ташуур хэрэгтэй,
Хурса бэлигтэй хүндэ багшын һургаал хэрэгтэй.

106. Хэлэхэдэ, хэлэн яһагүй,
Һанахада, һанаан захагүй.

107. Хутага бүлюүдэһэн хүн мяха эдихэ,
Хэлээ бүлюүдэһэн хүн ташуур эдихэ.

108. Найн хүн нэрээ хараха,
Тугас шубуун хүүлээ хараха.

109. Нүхэрые нүхэрөөрнь шэнжэдэг,
Алтые алтаарнь шэнжэдэг.

110. Могойн эрезн газаагаа,
Хүнэй эрезн зосоогоо.

111. Эрьегүй уһан задагай,
Эзгүй зөөри задагай.

112. Найхан юумэн байдал шэмэглэхэ,
Муухай юумэн байгаали бузарлаха.

113. Ядаһан хүнэй ябадал олон,
Яаруу хүнэй осол олон.

114. Хэлэһэн хүүрээ хүсөөхэ,
Хэһэн ажалаа бүтээхэ.

Пурбуева Ирина,
Хүнхэрий хүүгэдэй уран урлалтай нургууды,
Багшэнь – Ульзутуева Аюна Эрдэньөөвнэ

115. Найн хүн үзэһэнөө хэлэхэ,
Муу хүн эднэһэнээ хэлэхэ.

116. Хамтаараа олоһон зөөри туһатай,
Хабархан хураһан эрдэм туһатай.

117. Нэрэ олохо – наһанай,
Нэрэеэ хухарха – үдэрэй.

Шүлэгүүд

ДҮҮЖЭН-ДААЖАН

(Үхирүүдэй дүүжэндэхэдэ уянгалдаг шүлэг)

Саашаа – наашаа,
 Дүүжэн-даажан,
 Хойшоо – урагшаа,
 Дүүжэн-даажан.
 Иишээ – тиишээ,
 Дүүжэн-даажан,
 Дээшээ – доошоо,
 Дүүжэн-даажан.

Дүүлин дэгдээ,
 Дүүжэн-даажан,
 Үүлэндэ хүрөө,
 Дүүжэн-даажан.
 Тэнгэри тулгаа,
 Дүүжэн-даажан,
 Тэндэһээ бусаа,
 Дүүжэн-даажан.

Заахан дүүмни,
 Дүүжэн-даажан,
 Заапайн айгаа,
 Дүүжэн-даажан.
 Тииһээр дадаа,
 Дүүжэн-даажан,
 Сэнгээ, хүхээ,
 Дүүжэн-даажан.

Саашаа – наашаа,
 Дүүжэн-даажан,
 Урагшаа – хойшоо,
 Дүүжэн-даажан.
 Иишээ – тиишээ,
 Дүүжэн-даажан,
 Дээшээ – доошоо,
 Дүүжэн-даажан.

Цырен-Базар Бадмаев

ЭРБЭЭХЭЙ

Эжымни үбсүүндэ, хараһам,
 Эрбээхэй эрбыжэ һуушаба.
 Маряажа, маряажа дараһам,
 Магазинай эрбээхэй байшаба.

Цырен-Дулма Дондокова

ОДО МҮШЭД

Одо мүшэд сонхоорни шагаажа,
 Огторгөйн дэлсөөндэ олоороо хүлгэнэ,
 Ониб-аниб гэлдэн эбһээлжэ,
 Орой болоһоной дохёо үгэнэ.

Георгий Дашабылов

МАНАЙ ЯМААДАЙ

Ягдагар яһан эбэртэй
Ямаадай гээшэмнай түбэгтэй:
Ямаршые айлай огород руу
Ябууд орошохо зоргоороо.
Аргамжалаад, ногоон соо орхиходо,
Аргагүй шангаар бархирха.

Цырен-Дулма Дондогой

БУРГААҺАН МОРИМНИ

Бургааһан моримни –
Һургааһан эмнигни,
Һы-Һы-Һы-лоо!
Бургааһан моримни
Булгидаг даа заримдаа,
Баяртай табаруулнаб,
Һы-Һы-Һы-лөө!

ХЭРМЭН

Һүрмэн харахан шодэтэй,
Хэрмэн, наашаа харыш даа,
Һаглагар хушын оройһоо
Һамар хаяад үгыш даа.

Дондок Улзытуев

МАНАЙ ЯМААДАЙ

Ягдагар яһан эбэртэй
Ямаадай гээшэмнай түбэгтэй:
Ямаршые айлай огород руу
Ябууд орошохо зоргоороо.
Аргамжалаад, ногоон соо орхиходо,
Аргагүй шангаар бархирха.

Цырен-Дулма Дондогой

БУРГААҺАН МӨРИМНИ

Бургааһан мөримни –
Бургааһан эмнигни,
һы-һы-һы-лоо!
Бургааһан мөримни
Булгидаг даа заримдаа.
Баяртай табаруулнаб,
һы-һы-һы-лөө!

ХЭРМЭН

Һүрмэн харахан нүдэтэй,
Хэрмэн, наашаа харыш даа,
Һаглагар хушын оройһоо
Һамар хаяад үгыш даа.

Дондок Улзытуев

Жамьянгов Аяна.

К.И. Вазарсэдэвий нэрэмжит Агын хүүгдэд уран урлалтай нургуули.
Баянгол – Цыдынова Ирина Ешиевна

ЗУРАЛША ХУБҮҮН

Золто хубуун – зурааша,
Зураха, хээлэхэ дуратай.
Зургаан үнгын карандашынъ
Зэбэ шэнги үзүүртэй.

А. Мангатханов

Батожаргалан Намгар,
К.И. Базарсадаевтай нэрэмжитэ Агын хүүгэдэй урэн урлалай нургуули,
Балцань – Балданова Дулма Жамбаловна

ТҮРҮҮШЫН САҢАН

Оройн намарай энэ үглөө
Онигожо түргэн сонхоороо харахадам,
Дууран байһан талам мүнөө
Дундигар сагаанаар үзэгдэбэ нюдэндэм.

Түрүүшын саһан!.. Түрүүшын саһан!
Талын хүүгэд ехээр баясахал!
Хада майла дураараа махан,
Хурдан шаргаараа холжордог хаһал!

Түрүүшын саһан!.. Түрүүшын саһан!
Тетрадиним хуудаһандал хирэгүй сагаан,
Түрүүшын саһандал, минии сэдьхэл
Томош болоходом, сагаан байхал.

Батожаргал Гармажсанов

ХЭНДЭШЬЕ ХЭЛЭЭГҮЙЛ

Урогһоо Намсалмаа хожомдоод,
Үнөөрхүү Зандараа хүхинэ.
Хэлээл хурсаханаар бүлюудээд,
Хорыень малтан наадална.

Классһаа байтагай хургууляар
Хөөрэнэ «һониноо» булганда.
«Хэшээлэй дүүрэхэдэ һанууһаар
Хэлээгты!» – гэнэ багшада.

Эжынгээ талаар ошоходол,
Эрээгшэнээл һаажа удаараад,
Урогһоо Намсалмаа хожомдоод,
Үетэндөө хэлээгүйл гайхаад.

Батожаргал Гармажанов

АСУУДАЛ

Дахяад һара тэнгэридэ
Дэлхэйгээ манахаар шамдаба.
Арсалан хүбүүн энэ үедэ
Абадаа түргэн хандаба:
– Юндэн үбгэн шэнги
Юундэ һара малаан бэ?
Хамаг зондол адли
Хамар, аманиинь алин бэ?
Маанадые шэртэнэн янзатай аад,
Нюдэдынь хаанаа гэшэ бэ?
Мантан толгойн түхэлтэй аад,
Шэхэнүүдынь яшоо гэшэ бэ?

Батожаргал Гармажанов

Мункожаргалова Саша.
К.И. Базарсэдаевтай нэрэмжэтэ Агын хүүгэдэй уран урлалдай бургуули.
Багшнь – Балдансая Дулма Жамбансани

ҮБЭЛ

Газарнай саһаар хушагдан,
Гансата шарайнь хубилна.
Намарнай ехээр хашагдан,
Нараяа буляалгаад уйлана.
Үбэл-хаан мундуугаар
Өөрын хэрэг ябуулна:
Хашаа, хорёогой хажуугаар
Хүр саһа обоолно.
Хүхюун багашуул хүдөөгүүр
Хабатай наадхуур дархална –
Саһан хүнүүд маһайлдан,
Сагаан талаар зогсоно.

Батожаргал Гармажатов

ҮДЭШЭ БОЛООД...

Үдэшэ болоод, нууринда
 Үни ажал дүүрээл даа,
 Ахайнарнай сүлөөдэ
 Амжалтаяа согсолоол даа.

Байшан гэртээ тиигээд
 Амархаяа ороол даа,
 Баһа хонид, үнээд
 Буусадаа үни суглараал даа.

Гансал зайгуул Батангай
 Хэнээлһээш тараһаар ерэнгүй,
 Гайхуулна гэртэхинээ ехээр лэ –
 Альган тараг эдихээр лэ.

Батожаргал Гармажапов

ХАБАР

Гэээгэтын араар зэрэлгээтээд,
 Газаа хабар морилбо.
 Урдаһаа галууд зэлэ татаад,
 Урин дулаа асарба.

Майлын үбэрөөр ногоон урилдаад,
 Мухагшамнай дэлбэрбэ.
 Нүбэлгэн Хандама һамбаашалаад,
 Нүндэ садажа урмашаба.

Батожаргал Гармажапов

ЗУН

Үдэр хоногууд урилдан,
 Үлдөөд хабараа зумнай,
 Талын багашуулые мэндэшлэн,
 Талархан байна Агадамнай.

Дашнимава Виктория,
 Хүнхэрэй хүүгдэй уран урлалэй нургуули,
 Бэгшань – Ульзугуева Аюна Эрдиеевна

Номогонова Санжита,
 К.И. Базарсодовой нэрэмжэтэ Агын хүүгдэй уран урлалэй нургуули,
 Бэгшань – Балданова Дулма Жамбаловна

Санжаева Цымдыма,
 А. Арслановой нэрэмжэтэ Солто-Хянгинэй
 хүүгдэй уран урлалэй нурсуули,
 Бэгшань – Дашнимава Байрма Ринчин-Доржиевна

Хүбэн үүлэ сооложо,
Хура бороо сүршэнэ,
Саанаһаань наран шагааж,
Сабшаламнай нэргэнэ.

Арбагай Далай хүхюүхэн
Үбһэнэй хэрэгсэл түхсэрнэ,
Абатаяа булай шамдуухан
Үлэнтгээ ошохоор халирна.

Батожаргал Гармажанов

ОЙ СОО

Үхин хүршын Доржотой
Үсэгэлдэр ойгоор ябаабди.
Аадарта сохюулхын урда тээ
Арьягар хуһан доро хорообди.

Тэндээ мүнөөдэр срэхэдэмнай,
Тойроод нархяагууд ургашоод,

Алирһанда ошохо замдамнай
Аргагүй һаад болошоол.

Нархяагтал түргэн урғабал,
Һайн лэ намда байгаал даа.
Захын хүн тингэбэл
Заахандам торохоо болихол даа.

Батожаргал Гармажанов

Ешиева Адиса.

К.И. Базарсадаевтай нэрэмжэтэ Алын хүүгэдэй урш урлалай нургуули,
Бэгшэнь – Балданова Дулма Жамбаловна

ЖАМСА

Жамса манай хүбүүхэн
 Жаахан шаргада нуугаад,
 Жабарһаан айнгүйгөөр
 Жалга руу холжорбо,
 Жалга соогоо унашоод,
 Жаахан Жамса бархираа.
 Оо-ёо-ёо-ёо, оо-ёо-ёо,
 Жаахан Жамса бархираа.

Жамса манай хүбүүхэн
 Жаахан шаргаа хүтэлөөд,
 Жабарһаашье айнгүйгөөр
 Жалга өөдэ гараба,
 Жалгын эрьедэ гараад,
 Жаахан Жамса энеэгээ,
 Ха-ха-ха, ха-ха-ха,
 Жаахан Жамса энеэгээ.

Гунса Чимитов

Содномдашиева Дулмажав, А. Арслановой нэрэмжэтэ Согто-Хангилдэй хуугадай уран үрлэлэй нургуули.
 Багаанш — Дашчимбаева Ёлорма Рэнчин-Доржиевна

ХҮРШЫН ХҮБҮҮХЭН

Хүгшэн эжыдээ,
 Тунатай, бэрхээн,
 Хөөрхэн, өөрэхэн
 Хүршын хүбүүхэн.
 Хүгшөөтгээ сугтаа
 Хүтэрэлдэн ябаад,
 Хүдөө талаараа
 Хурьгадаа адуулна.

Хургаяа адатараа
 Ногоо зулгаагаад,
 Хурьгадай садатар
 Өөрөө хоолдуулна,
 Эжыдээ тунатай
 Имэ бэрхээн,
 Хөөрхэн, өөрэхэн
 Хүршын хүбүүхэн.

Арслан Жамбалон

ШАГАЙ НААДАН

Шагай шүүрэн наадахадаа,
Шадмар хүбүүд шалгардаг.
Хонхо, бүхэ түүхэдээ,
Хурса басагад элirdэг.

Хотоной хүүгэд олоороо
Хониной шагай суглуулдаг.
Элдэб наада эмхидхэн,
Эбтэй хамта наададаг.

Цогто Нолтоев

Раднаева Балтма, К.И. Базарсандаевтай нэрэмжлэг Мян куугадаи уран урлалай нургуули,
Балшань – Цыденов Ирина Ешиевна

Бадмажапова Эржана,
Хунхарай куугадаи,
уран урлалай нургуули,
Балшань – Ульзугуева
Аюна Оудинеевна

Доржиев Болот. К.И. Базарсадаавай нарамжата Алын хүүгэдэй уран урлалай тургуули:
Багшань – Цэцэндал Ирина Едиевна

ГҮЛГЭН

Аюр хүбүүн хүхюутэй,
Алаг гүлгэ тэбэринхэй.
Тэрэнь үшөө багахан даа:
Тэмтэрэн, найган ябана.
Аягаар дүүрэн хүмбэй
Арайшые гэжэ долёно. ||
Аюр тэрэ гүлгэеэ
«Ямар нохой болохоб?» – гээд,
Шалгаад, баряад үзэнэ,
Сааша нашань гүйлгэнэ.

Цыден-Жаб Жимбиев

Гэгэлсая Алтана.

К.И. Базарсэдавой нэрэмжит Алтын хүүгдэй урэн урлалтай тургуули.
Балшань – Балдансая Дулма Жамбалсана.

ҮГЛӨӨГҮҮР

Хүнгэн зөөлэн далитайхан
Хүбэн саһан бударна.
Харгы дээгүүр зурьһан
Хүнэй мүнүүд баларна.

Арадаа сүүмхэ зүүһэн
Радна хүбүүн яарана.
Хоёр шэгэбшэнь хиидэн,
Хойшоо шэрбэн налбана.

Чинжит-Рэгзэн Намэсидов

БИДЭ ГЭНЭН – ХАМТААРАА

Хара амья хараа хаа,
Ханинарһаа таһардаг.
Олоороо һайн ябаа хаа,
Омог дорюун алхалдаг.
Эрхим нүхэд, барандаа
Энэ һургаал сахиял даа:
«Би гэнэн – гансаараа,
Бидэ гэнэн – хамтаараа!».
Манган һаруул һургуули
Манаа уринаар угтадаг.
Эбтэй нүхэд тэгүүлэн,
Эрдэм номоо шудалдаг.
Хүмнай ори гансаараа
Хүндэгүйл даа олондо.
Дабаан өөдэ хамтаараа
Дабшахада гоё даа!

Гунга Чимитов

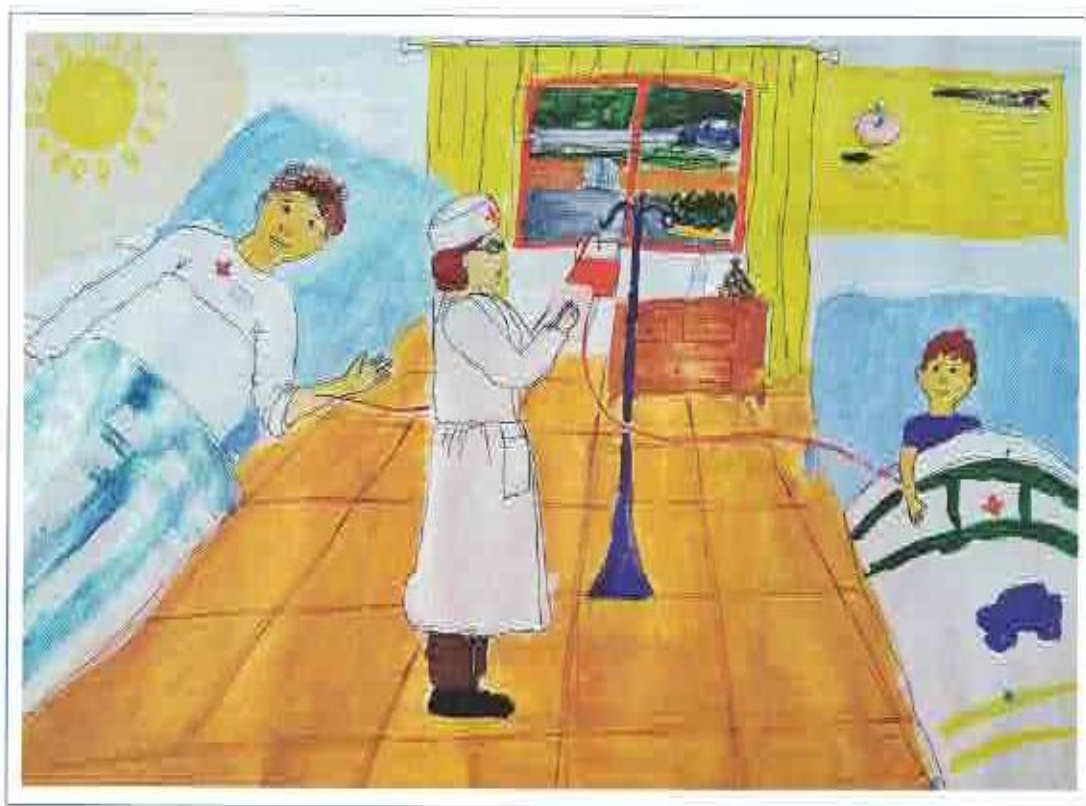
Нанзатова Намжилма, А. Арсаленовай нэрэмжит Согто-Хангилэй хүүгдэй уран урлалай һургуули.
Балшени – Дашиимаева Байрма Ринчин-Доржиевна

АЮУЛТА ҮБШЭН

Элүүр энхэ бэеые
Элдэб үбшэнгүүд доройтуулдаг,
Ягаа улаахан шарайе
Янза, дорногүй болгодог...
Хүнэй бэеые доройтуулдаг
Хүндэ тахал, хамшагууд
Газар дээрэ үсөөн аал?
Гансал бэшые тоолохобди.

Элүүр бэеые доройтуулдаг
Элдэб олон үбшэнгүүд соо
Эгээл муухай нэгэн биил!
Эгээл аюултай энэ үбшэн
Залуу байханаа эхилжэ,
Залхуугаар нуралга байха юм.
Аюултайшые, хоротойшые энэ үбшэ
Ажалаар аргалжал болохо юм!

Чимит Цыдендамбаев

Линховина Балима.

К.И. Базарсадаевтай нэрэмжит Алчин хүүгэдэй уран үрлэлэй нургуули,
Балданы – Цыданова Ирина Ешиевна

УЛААЛЗАЙ

Огто угы забһар зай
 Ойн үбэрөөр, ташалангаар,
 Улаан таша улаалзай
 Ушарбал талаангаар.

Бамба улаахан залааень
 Баглаа болгон түүгээд,

Тиймэ гэшэгүй амгатай
 Тибһыень малталтай гү?

Удар татахань хайратай,
 Улаалзаймнай уйдахал.
 Үхибүүд бэшэ, хай даа,
 Үргэншэ гэжэ һанахал.

Цыдын Жамбалов

Багсва Чимита
 Хөмсрэй хүүгэдэй үрэн урлалһай түргүүлн,
 Балцень – Ульзугуваа Аюна Эрдыеевна

ЭХЭ ОРОМ!

Эхэ ором, найда, этигэ.
 Ехэ болохолди даа заатагүй,
 Бэрхэ болохолди даа, холые заалтагүй.
 Эхэ орондоо туһатай хүн болохоо

Эды түргэн алхалжал ябанам.
 Эрхим хүнэй хилэ хүрэгэр үды,
 Эрхэ бэшэ хүрэхэб,
 Эжы абам, этигэгты!

Цырен-Дулма Дондокова

ҮГЛӨӨГҮҮР

Үүрэй солбон унтаржа,
Үүдэнэй хаяа ягаарба.
Үүдэнэй шэбхэ мултаржа,
Үнээндээ эжым яараба.

Даахи улаан наран
Дабаан дээгүүр мандаба.
Даяан дэлхэе шаран,
Аяар холоһоо даллаба.

Дондог Улзытуев

АХА

Ахамни һургуулида оронхой,
Аргагүй хамараа үргэнхэй,
Намдаа бүдүүрхүү болонхой,
Наадахааш огто болинхой.

Ахынгаа үзэхэдэнь номоо,
Алдаад туршални оромоо;
Хүрэнһөөр тэрэн няһалхал,
Хүртөөл хүнби яһалхан...

Цырен-Дулма Дондогтой

ҺУРАГША БОЛОХОМ

Һургуули эхилхэ болоо,
Һургуулида ошохо болооб.
Буряад класста һурахам –
Бэшээл намайе һаяхан.

Одосшье һурагша болохом,
Оромтой, тоомтой болохом,
Арба хүрэтэр тоолооб,
Ахадаа мүнөө тоолгооб.

Цырен-Дулма Дондогтой

Ирдынеева Долгора.
Хүнхэрэй хүүгэдэй уран урлалай һургуули.
Багшань – Ульзутуева Аюна Эрдэниевна

Пурбуева Ирина.
Хүнхэрэй хүүгэдэй уран урлалай һургуули.
Багшань – Ульзутуева Аюна Эрдэниевна

БААБГАЙХАН УНТАА

Бамбагар уралаа унжуулаад,
 Бамбаахай хэхээ яарана,
 Баруун шанаагаа тулаад,
 Бахархажа удаан харана.

Булхагар хасараа хүлхылгөөд,
 Хэвтэридээ орохоёо бэлдэнэ,
 Бүхэли үбэл унтахаяа
 Баабгайн гүлгэн түхээрнэ.

Үргэхээ хүрэнэн баабгайхан
 Эбхээлхэдэжэ эхилбэ,
 Эшээндээ ороод, гүлгэхэн
 Нюдөө аняад унтаба.

Гэнтэ баабгайхан тэршэлнэ,
 Гэнтэ байгаад мийхэрнэ,
 Хөөрхэн бишыхан баабгай
 Хабар тухай зүүдэлнэ.

Сэсэг Дамбаева

Базарова Юлия.

К.И. Базарсодовтой нарамжотэ Агийн хүүгэдэй урэн урлалай нүхсүүлн.
 Багшань – Цыденова Ирина Ешиевна

НАРАН

Түхэрээн шарахан наран
 Түхэлөөш алдаагүй гоёхон,
 Шараад намдаа эрьехэдээ,
 Халуун гээшэнь аргагүй.

Алтан шарахан наран
 Залияаш унтараагүй найхан,
 Залаад намдаа эрьехэдээ,
 Элигээр шангань гайхалгүй.

Сэсэг Дамбаева

Номгонова Санжита.

К.И. Базарсадагтай нэрэмжлэс Агын хуугдтай урэн удлалай тургуули.
Бэгшань – Балдэной Дупмэ Жаабалсанэ

САНАШАД

Шэрүүн шуурганда шэрбүүлжэ,
Шэг шарайгаа улайхан
Шуран шиираг хүбүүд, басагад
Шадал шэнээгээ шангалжа,
Ульгам уян санаараа
Урилдан хурдаар хиндэнэ.
Хоёр балсан гарнуудтань
Хулхан тулуур эршэдэнэ.
Хангай хадын нюрга руу
Харсага шэнгээр дүүлинэ.
Омог дорюун залуушуул
Унин жабар хүйтэн соо
Амаран сэнгэн наадана.

Цыретор Зарбуев

ШОКОЛАД ЭДИХЭМ ГЭЭД...

Хармаан сооноом эндүүгээр
 Хоёр мүнгэн унаал даа.
 Угырхэгүйб энээгээр,
 Үнэндөө сагши үнэтэйл даа.
 Наймаа хүрэтэр эндэхээ
 Нилээд бээ зобоохоб даа,
 Амтатай даа шоколад,
 Алин бэлэй мунгэмши?
 Абахал байна хуу гаргаад...
 Үнэгүйдэнь хүрэхэл ха!..
 Наярхан зэдьгем суглуулаад,
 Наймаашан абгай тоолоходоо:
 «Хоёр мүнгэн дутана», – гээд,
 Хэрэгни буруутаад голхорооб даа.

Батожсаргал Гармажатов

КОСМОНАВТ

Эрьелдээ, эрьелдээ Самбу,
 Ээрүүл шэнгээр эрьелдээ.
 Толгойнь оройноо тэсэнгүй,
 Тойробшо малгайнь хиидээ.
 – Ай, зайлуул! – гэбэ хүгшөө, –
 Аргаарыш, тоомтойгыш, аням!
 «Би космонавт гээшэб!» –
 Бишыхан Самбу харюусан,
 Гайтай түргөөр эршэгэнш,
 Гарнуудаа далидал арбайлган,
 Ногоон дээгүүр бушаганан
 Ная сохин ябагана.
 Гэнтэ хүбүүнэй толгой эрьен,

Гэдэргэ, уруугаа найгалзаад,
 Хурьхэтэ газар хэлбэлзэн,
 Хүбүүнэй дээрэхэнь намхалзан,
 Хүлнүүдын «хулигэдэ» татагдан,
 Хүльбэршэбэ орондоглон.
 Самбугай нюдэд мэлмэрнэ,
 Самбугай эжынь гэмэрнэ...
 Бараг даа, хүйхэр, бү уйда,
 Багал тэнсүүринь алдааш:
 Космонавтинууд
 Замбуулинаар ниидэдэг хэмнай даа,
 Хариш ши газарта хадань лэ унааш.

Цыдын Жамбалов

ДАРХАН

Нургуулидань баяар ёлко аад,
Балирна Данзан үглөөнэй.
Мүшэ хэхэ даабаритай аад,
Үрдеэгүйл даа эндэнэй,
Багшаяа мэхэлхэ бэшэ хадаа
Бүтээхыг оролдоно даабарья,
Уранаар хэжэ ядахадаа,
Уурлаад абана өөртөө.
Шухала ажалайнгаа хажуугаар
Шуран Данзан ханууһаар
Хүхиюутэй нзадаһан нүхэдөө

Хараха гээд сонхоороо
Гэнтэ обборбо шэлдээ
Гоёор пагсайһан хасуури,
Оройдонь ялагар мүшэн
Ошо сасан байхадаа,
Омогоор ялалзахадаа,
Одоош найхан гээшэнь!
...Харин манай Данзан
Жабарһаа яндан дархандаа
Халта өөртөө гомдон,
Жэгтэйгээр шунана ажалдаа.

Батожаргал Гармажатов

Третькова Софья

К.И. Базарсэдэвэй нэрэмжэтэ Алын хуугадэй удан урлалтай нургуули,
Бөгшань – Балданова Дулма Жамбаловна

ТАЛЫН ДУНДА

Тас-няс гэлдэшэхэ талын дунда...
Таанад сошоод абахат гэнтэ,
Доро зүрхэтэйшүүлшье эндэ мэгдэхэд,
Добын саагуур хорожошье болохол,
Хүс-нюс гэлдэшэнэ ехэ хүсэнүүд,
Хүүгэд гайхана... Мүргэлдэнэ хусанууд,
Нүрэг хонидынь һэншье гэнэгүй,
Нүрөөтэй энэ тулалдаа тооногүй,
Хусанууд – хоёр манган хүсэнүүд –
Хуа тооһо бұрыюулан тэмсэнэд,
Тас-няс! Тархья һэжэрнэ нэгэниинь,
Таагаа ха нүгөөдэнэ «болиё» гэһыень,
Эбэр байнал гэжэ мүргэлдэбэл,
Эшхэбтэр ха юм гэлдэбэ,
Урда урдаһаа харалсан эблэрээд,

Ирдынева Долгора.

Хүсэрай хүүгэдэй уран урлалай зургуули,
Балшынч – Ульзугуева Акина Ирдынева

Урданайхяараал эбтэй бэлшэбэ зэргэлээд,
Үшөө удаан мүргэлдэхөө яагааб гэжэ,
Үхибүүд тиихэдэ ханаа бэээ,
...Хамта нүхэсэжэ ябахал хадаа
Харалсаһаар наншалдахань аягүйл даа.

Цыдын Жамбалов

БУУ

Хонишоной хүбүүн Бадма-Дари
Хоёртой гү, гурбатай...
Баабайнь ашадаа бэлэг баряа,
Баясахань лэ ёһотой.
Үгэһэн нааданхайень үргэжэ үзөөд,
Үүхэйлжэ үгэбэшьегүй.
Хүбүүхэн асууба хүлээшөөд:
– Хүрээ гү даа, бэшэ гү?
Агнуурида һожоргүй баабайнь
Амаа ангайшоо:
– Энэш, ашам, буу гээшэ,
Түүс байса буудадаг.
– Буу гээшэ юун гээшэб?
– Буудадаг юумэн...
– Юу буудадаг юумэн гээшэб?
– Юушье... шоно, гарюуһа...
– Шоно эндэ байха гү? –
Шортоол хүбүүхэн асууна,
Одоо хоорондоо ехэ багагүй
Ойлголсохоо болёод һууна.
Буу, шоно... Шоно, буу –
Булга хүбүүндэ ойлгосогүй.
Булхайжа, булхайжа тэсэбэгүй:
– Буу тиигээ һаа – муу...

Цыдын Жамбалов

ЯНГАРХУУ

Залуухан түлгэ хонимнай
 Заахан хурьгаяа дүмэнэгүй...
 Бээрэжэ, дааража үзэхыень
 Бэлшээридэ түрэжэрхёо гээшэ гү?
 Ууралтаһан бэеыень долёогоо,
 Уурагаа хүхүүлээ хурьгандаа,
 Дугдаахай баабайн дархалһан
 Дулаахан мухалиг соо оробол даа.

...Олигойхёор маараба хурьгахан,
 Орхигты эхэтэйм гэлэндэл,
 Саһатай зүргэ харгыхан
 Сабидар мориндо танилхан...
 Даараашьегүй даа хурьган маадай,
 Даншье янгархуу юм!
 Һэеы гэртэ үндыһэн баабай
 Һэнгэргүй шэрээд ябашоо һэн.

Цыдыт Жамбалов

БАТУУХА

Газаһаа оромсоороо, гайхаба ахань
 Гансаараа үлэһэн Батууха дүүтээ:
 Аляа, өөрэ табатайхан эрхэнь
 Амандаа уһа балганандал дуугай.
 Ахань асууна:
 – Яагаабши, Батууха?
 Аягүйрхэнэ хүбүүхэн,
 – Нюһамни гарана...
 – Эй, теэд нийхэээ яанаш нюһаяа?
 – Иигээд байхадам гаранагүйл, – гэнэ.
 Мэдэнэб: нюһаниинь гарахаашье һанаагүй,
 Мэхээ хүдэлгэжэ, миин лэ тийгэнэ.
 Аман соогоо конфетэ тугаарай
 Ахайһаа нюусаар хэжэрхёод шинганана.
 Нюухаяа Батууха яажа мэдээб:
 «Нюһамни гарана» гэжэ хэлээ.
 Өөрэ, бэрхэ хүбүүн аад, пэй даа,
 Өөрыгөө яндан нюһантай жэшээ...

Цыдыт Жамбалов

АГНИЯ БАРТОГОЙ ШҮЛЭГҮҮД ДАРИМА БАЗАРОВАГАЙ ОРШУУЛГАНУУД

ЗАЙКА

Зайку бросила хозяйка –
Под дождём остался зайка.
Со скамейки слезть не мог,
Весь до ниточки промок.

МИШКА

Уронили мишку на пол,
Оторвали мишке лапу.
Всё равно его не брошу,
Потому что он хороший.

МЯЧИК

Наша Таня громко плачет:
Уронила в речку мячик,
– Тише, Танечка, не плачь,
Не утонет в речке мяч.

БЫЧОК

Идёт бычок, качается,
Вздыхает на ходу:
– Ох, доска кончается,
Сейчас я упаду!

САМОЛЁТ

Самолёт построим сами,
Понесёмся над лесами,
Понесёмся над полями,
А потом вернёмся к маме.

ШАНДАГАН

Шандагаа басаган хаяжархёо –
Бороон доро тэрэнь үлэшөө,
бандалиһаа буужа шадаагүй,
Шал норотороо һуугаа лэ.

БААБГАЙ

Баабгайем пол дээрэ унагаагаа,
Баабгайм һабарыень таһалаа,
Тингээш һаань, хаяхагүйб –
Хөөрхын даа бэш гү.

БҮМБЭГЭ

Манай Таня шангаар бархириа:
Алдаал бүмбэгээ горхондо.
– Аалин бай, Таня, бү бархира,
Бүмбэгэш шэнгэхэгүйл уһанда.

ТУГАЛ

Найган тугал алхална,
Ехээр һанаа алдана:
– Хабтагайм дууһахань лэ,
Яахамшиб? Унахам лэ! *

САМОЛЁТ

Самолёт дархалхабди,
Ой дээгүүр ниидэхэбди,
Тала дээгүүр гарахабди,
Эжыдээ тингээд бусахабди.

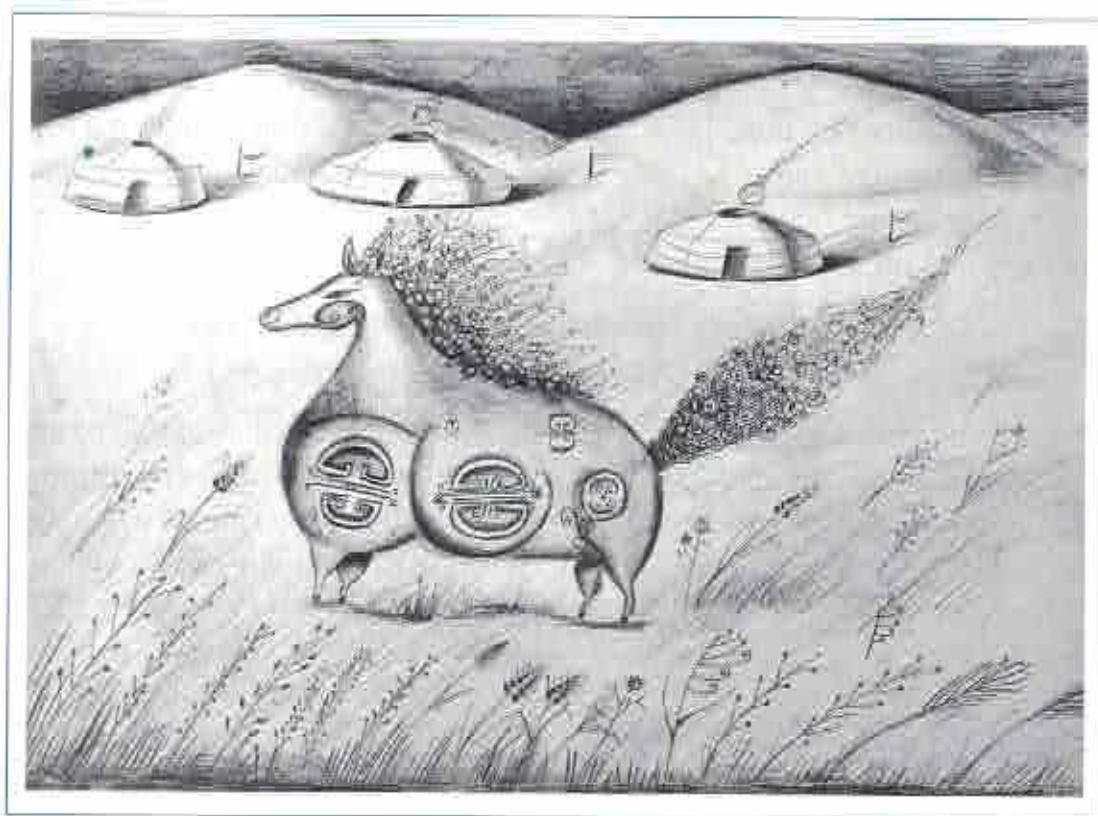

ЛОШАДКА

Я люблю свою лошадку,
Причешу ей шерстку гладко,
Гребешком приглажу хвостик,
И верхом поеду в гости.

МОРИН

Мориндоо би дуратайб:
Дэлһыень һамнахаб,
Һүүлыень эльбэхэб,
Мордоод лэ айлшалхаб.

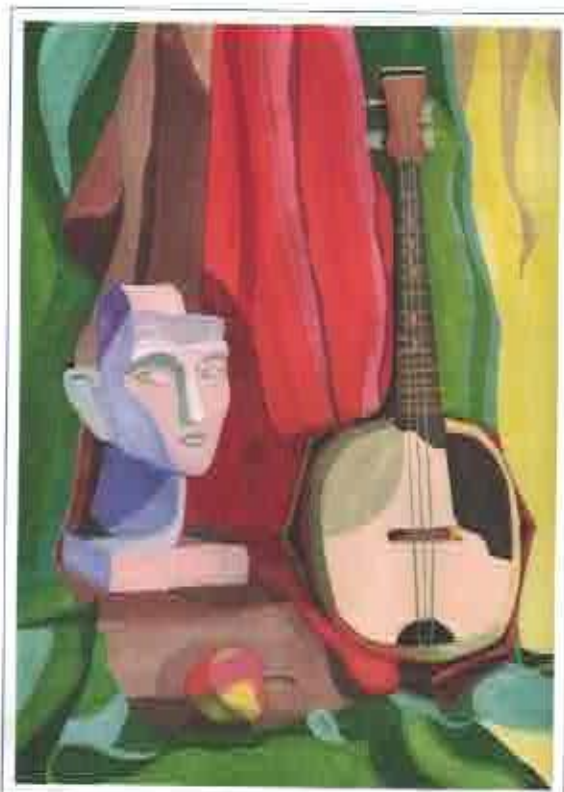
Цыренов Сыгар.

Ж.И. Баларсадаевтай нэрэмжэтэ Алын хүүгэдэй уран урлалей нургуули.
Багшэнь – Балданова Дулма Жамбаловна

1. Сагаан тахяа ногоон һүүлтэй,
2. Сэхэ жэбжэгэр бэетэй,
шэрэ будаг дэгэлтэй,
сагаан газараар шурыюулдаг,
шадамараар үгэ холбуулдаг.
3. Уяхан дуутай,
утаһан хоолойтой.
4. Хазаха аматай,
залгиха хоолойгүй.
5. Хүжэ нэгэ оёдолтой
хүхэ торгон шүхэр.
6. Хүзүүгүй тэмээ
хүсэжэ ядааб.
7. Ехэ гэр соо бага гэр,
бага гэр соо балшар хүбүүн.
8. Харуу һамган
хасар соорхой.
9. Гуулин хорёо соо
гунжан үнээн.
10. Мүльһэн дээрэ
мүнгэн шагта.
11. Хүлгүй аад, ябадаг,
толгойгүй аад, тоолодог.
12. Хүлгүй аад, ябадаг,
нюдэгүй аад, уйладаг.

Раднаева Балгима.

К.И. Базарсодовтой нэрэмжэтэ Адын хүүгдэдэй урһан урһалай турсуули. Балгима – Цыденова Ирина Ешкеева.

Перфильева Карина.

Хөлкөрэй хүүгдэдэй урһан урһалай турсуули. Балгима – Ульзугуяа Аюна Эрдэнеевна.

13. Тоб-тоб тобшонууд,
тоборюу мүнгэн тобшонууд
толгой дээрэм унаба.

14. Будаашье наа, хара,
булаашье наа, эли.

15. Түмтэгэр үбгэн
түмэн жадагай.

16. Годи-бэди гүйдэлтэй,
гоё шара дэгэлтэй.

17. Урдаа нэрээтэй,
дундаа хүнэгтэй,
хойноо ташууртай.

18. Дүрбэн хүбүүн
нэгэ малгайтай.

19. Далайн саана
дааган шарбана.

20. Гээгээгүй аад, бэлэрдэг,
гэмтээгүй аад, ёолодог.

21. Ядагар хоёр эбэртэй,
яһала дорюун зантай,
үргэн дороо һахалтай,
түргэн жороо гүйдэлтэй.

22. һарьдагта
һарьмай дэгэл.

Закирова Тани.

К.И. Базарсэвэний нэрэмжээ Агын хүүгцдэй үрэн уршалай тургуун,
Багшань – Балданова Дулла Жамбаловна

23. Хоёр гэдэнэтэй,
дүрбэн булангай.

24. Нарай басаган
наян найман самсатай.

25. Далайда
далан сонхо.

26. Найхан басаган
нэгэ нүдэтэй.

27. Сагааханай газраа
сахан ороо.

28. Танһаа бага аад,
танһаа этигэлтэй.

29. Эжын шулуун шүрээ
тооложо ядабаб.

30. Модо руу
могой урилдаа.

31. Хэбтэхэдээ,
тахяаһаа набтар.

32. Үдэртөө ябанам,
һүниндөө ябанам.

33. Талада тархагар
нохой хусана.

34. Түмэр могой
модон хүлтэй.

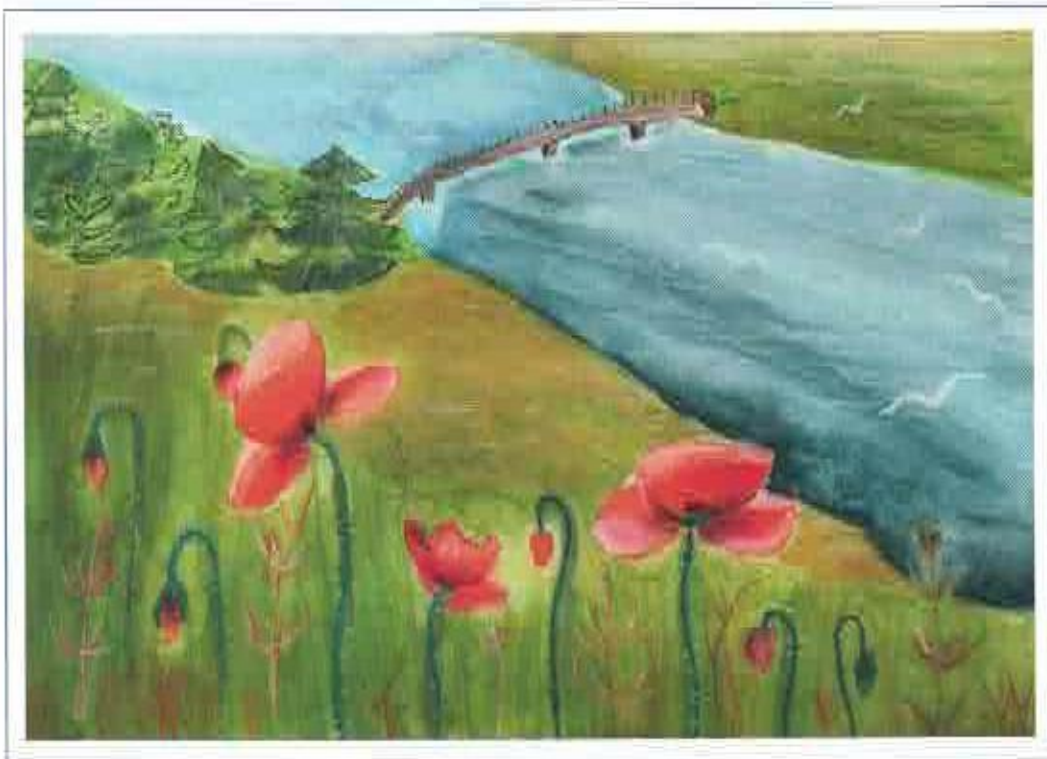
35. Тэнгэрээр
тэмээн нүүгээ.

36. Сагаан ямаан
хэбтэн таргалаа.

Бабалаева Татьяна.

К.И. Бадарсдаевтай нэрэмжитэ Агын хүүгдэй урьс урталай нургуули,
Бөгшөнч – Балданова Дулма Жамбаловна

Дашибалова Аллина.

К.И. Базарсэдэвэй нэрэмжитэ Агын хүүгэдэй уран урлалай нургуули,
Богшань – Балданова Дулма Жамбаловна

37. Сагаан сар
уга хоолойтой.

38. Бүхын зэргэ бэетэй,
һүн далай дуутай.

39. Бүхэгүй үбгэн
хүүргэ бариба.

40. Хүхэ морин
модон эмээлтэй.

41. Харгы дээгүүр
аяга мухарйба.

42. Хүхэ утаһан
тэнгэридэ тулаба.

43. Шамһаа бишыхан аад,
шандаган малгайтайб.

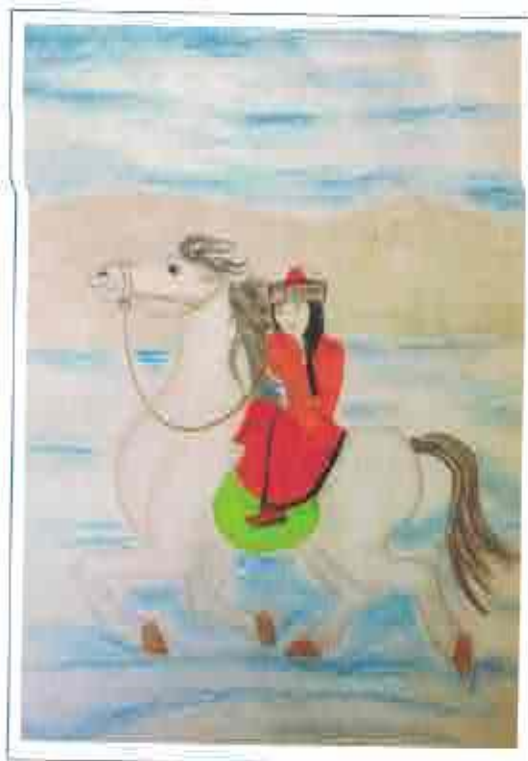

Ринчинова Номин.

К.И. Базарсэдэвэй нэрэмжитэ
Агын хүүгэдэй уран урлалай нургуули,
Богшань – Балданова Дулма Жамбаловна

44. Шамнаа бага аад,
шамайе илахаб.
45. Гаргүй аад,
үүдэ тоншодог.
46. Газар доро
гахай түрэбэ.
47. Добо тойрожо,
долоон нүхэн.
48. Баабайн мүнгэ
тооложо ядааб.
49. Бага нуур соо
бадма сээг.
50. Жажалха шүдэтэй аад,
залгиха хоолойгүй.
51. Түхэрээхэн нуур
түмэн жэлдэ шэргэдэггүй.
52. Заахан хүбүүн
шара торгон самсагай.
53. Заахан бэетэй аад,
залин мэтэ дуутай.
54. Жалга руу
жаран мөгой урилдаба.
55. Ноёной хүбүүн
ногоон торгон дэгэлтэй.
56. Хоёр толгой, хоёр аман,
зургаан хүл –
дүрбэниинь ябана,
хоёрынь амарна.
57. Галда шатадаггүй,
голдо шэнгэдэггүй.
58. Хүнгэн сомор бэетэй,
хүнды соо байратай.
59. Хадада халтирдаггүй баатар,
харанхыда төөрилдэггүй баатар.
60. Эрээгшэ үнээн
эрьелдэ эрьелдэхээр таргалба.
61. Хээр морин хэжэмтэй,
хэжэм бүридөө сасагтай,
сасаг бүридөө монсогтой,
монсог бүридөө эдэстэй.

Ирдынева Долгора.

Хүхээрэй хүүгдэй урэн урлалай тургуули
Бягшань – Ульзугуева Аона Ирдынева

Нимаева Викторин.

Х.И. Болорсодовтай нэрэмжлэг Алын хуугадай уран урлагийн нургуули.
Баянхонь – Балданова Дулма Жамбаловна

62. Гэдэнээрээ эдсэд,
норгаараа гаргадаг.

63. Амагүй аад,
абяа гарадаг.

64. Сабшахада, сараа гарахагүй,
губшахада, гурьба гарахагүй.

65. Булаг тойроод бургаахан.

66. Үргэгүй тэмээн
үбнэ эдибэ.

67. Нохойноо набтар аад,
моринноо үндэр.

68. Алаг бүгэ абажа болодоггүй,
алтан бүмбэгээр наалажа болодоггүй.

69. Аргамжагүйгээр орёдог,
амагүйгээр хазадаг.

70. Могой бэшэ аад, хадхууртай,
тэргэ бэшэ аад, мөөртэй.

71. Гүймэл шэрээ,
нуумал бурхан.

72. Алаг буруун
аргалай хог даахагүй.

73. Халын хажууда
суурья хуряагша.

74. Үндэр сагаан үбгэн
уйлаһаар үрэгдэбэ.

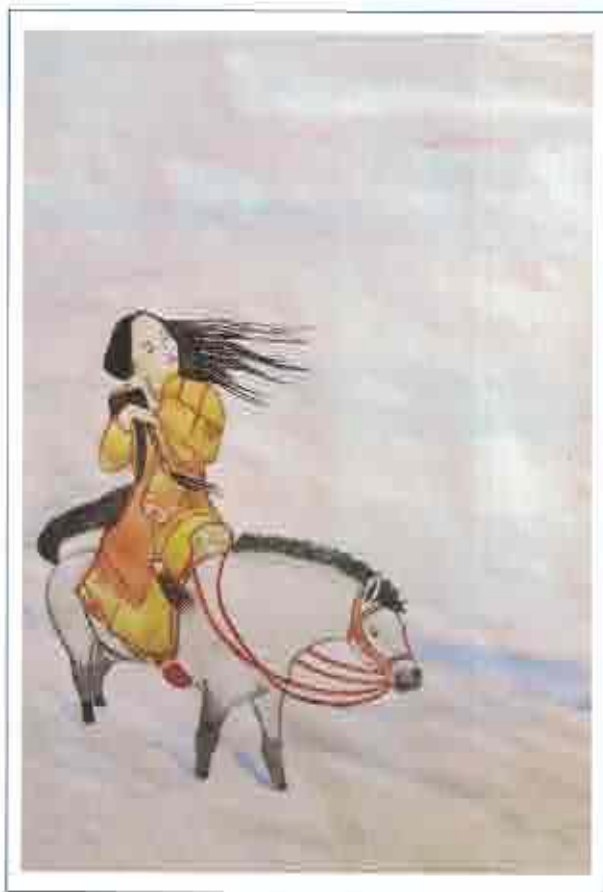
75. Уняагүй гэртэ
утаагүй гал.

76. Алхада багтаад,
абдарта багтаагүй.

77. Барихада бии,
харахада үгы.

78. Үбэр таладаа
үрэбтэр мэтэ шэрүүн,
ара бээдээ
алыган мэтэ зөөлэн.

79. Шубуун бэшэ аад, ниидэдэг,
һалхин бэшэ аад, шууядаг.

Хоршинжапова Цыбжит,
Хүнхэрэй хүүгэдэй уран урлалыг тургуули,
Бялһань – Ульзутуева Аона Эрдэниешин

80. Монсогөр шулуун
моринһоо хурдан.

81. Галбаан ноён
газар долёогоо.

82. Дундаа нүхэтэй
домбой баатар.

83. Жажалха, жажалха –
садахагүй.

84. Тэнгэридэ түхэрсэн алтан,
огторгойдо улаан алтан.

85. Мүнгэн халбага соо
мүнхэ хара уһан.

Жапсареева Юлия.

К.И. Базарсандаевтай нэрэмжлэг. Агуйн хүүгэдэд уран урлалтай тургуули.
Багшаны — Банданова Дулма Жамбаловна

86. Сагаахан хүбүүн
ерэхэдээ даруухан,
хэвтэхэдээ дуугай,
бусахадаа бархирдаг.

87. Харахада, улаан аад,
хадхахада, шунагүй.

88. Хонидынь олон,
хусань мургэдэг.

89. Бурханай хүбүүд
бургаанаар сохилдобо.

90. Стол дээрэ табюулхагүй эдээн,
аяга соо хүүлэхэгүй эдээн.

91. Нохой бэшэ аад, гэнжэтэй,
ноён бэшэ аад, мэдэлтэй.

92. Загаһанай бэс уһан соо,
һүүлынъ хүдөөдэ.

93. Хатараад зогсодоггүй хара морин,
хэндэшье һургагдадаггүй эмниг морин.

94. Тэрэ газарһаа хилэн торгон халина,
энэ газарта эрдэнийн аршаан бууна.

95. Үүлэн угалзатан дэгдэжэ,
үргэгүй тэмээн үбһэ бараха.

96. Түмэр тогоон
түмэн хадааһатай.

97. Харагдаха үнгэгүй,
ханхайха дүрсэгүй,
хамарта мэдэгдэхэ үнэргүй.

98. Огторгойһоо үлгэнэн ооһоргүй зураг,
олон янзаар хубилдаг зураг.

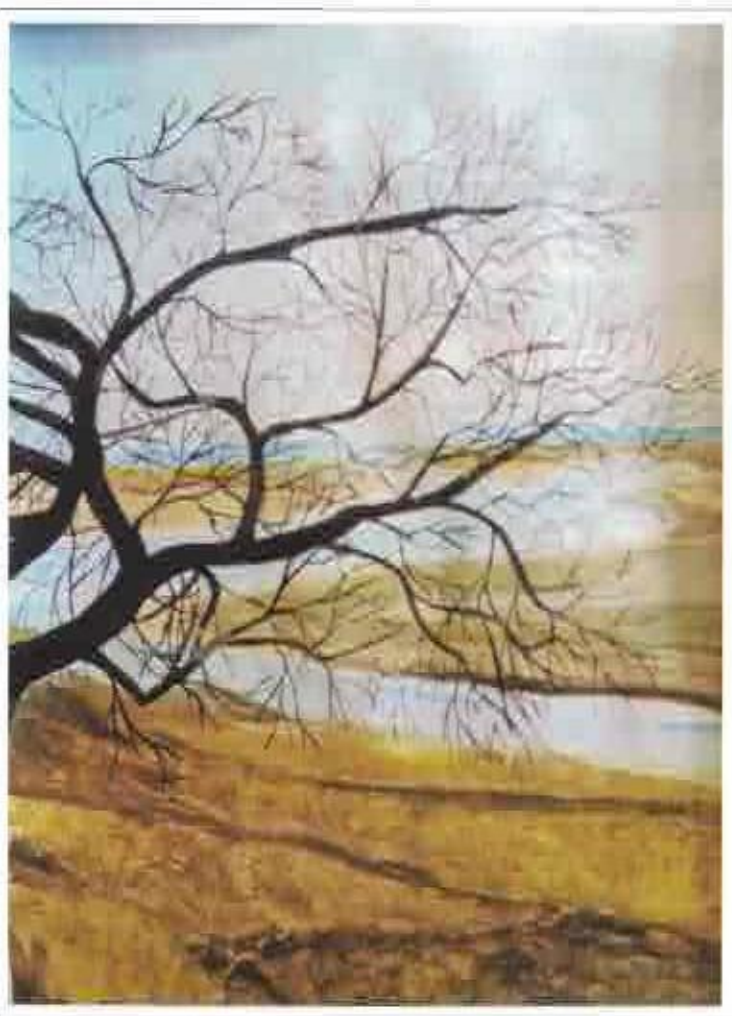
99. Шинни дээгүүр – шэмээгүй зөөдэл,
шэнжэ дүрсэнь олон дахин хубилна.

100. Урдажа, урдажа – адхардаггүй,
гүйжэ, гүйжэ – халуурдаггүй.

101. Түмэр тэргэ
түби тойробо.

102. Морин бэшэ аад, гүйнэм,
могой бэшэ аад, хотирном.

103. Шобогорой оройдо
шуһан бороо.

Нимаев Арслан.

Хүнхэрай хүүгадэй урлал урлалай тургуулн.
Балшань – Ульзугуева Аюна Эрдэнеевна.

104. Шамһаа жаахан хүн
шамайе хубсалуулаа.

105. Үлэн тэгшэ талада,
үбһэгүй газарта
жасагүй ноён,
жадагүй сэрэг,
шуһагүй дайн.

106. Амагүй үльтэршэ,
арга схэтэй үнэншэ.

107. Хүхэ эшэгэн
хүл сагаан.

108. Хаар-хаар дуутай,
хара торгов дэгэлтэй.

109. Эрхын шэнээн бэетэй,
эрэ хонгор дуутай.

110. Эгэшэнь дүүгээ хүсэдэггүй.

111. Алтыень абаад,
абдарыень хаяба.

112. Боошхо соо хахадынь тоһон,
хахадынь уһан.

113. Хоёр эжы
таба-табан хүбүүтэй.

114. Харахада соорхой,
барихада бүтүү.

Онтохонур, бяснигчур

УУЛИТАЙ БОРОХОН ШУБУУХАН

(Монгол ардадai өнтөхөн)

Хэзээ нэгэтэ энэ дэлхэй дээрэ уулитай борохон шубуухай ажаһууһан гэхэ.

Хүйтэн ба ехэ саһатай үбэлдөө эдихэ хүнэһээ бэлдэжэ, тэрэ шубуухан уули соогоо үбһэ ногооной үрэхэнүүдые ба орооһо суллуулжа, хадагалдаг газартаа ниндэн абаашадаг байба. Тиихэдэ тэрэ шубуун уулиа ехэ гамнадаг һэи. Нэгэтэ тэрэ шубуун хилгана соо буугаад амарха гэбэ ха.

– Шинии уулине соо хадхахаб, соо хадхахаб, – гэжэ хилгана тэрэ шубуунда хэлэбэ.

Шубуухан тэрээнһээ айгаад, ямаанда ниндэжэ ерээд:

– Хүндэтэ ямаан, хилгана минии уулине соо хадхахаб гэжэ занана. Ши ошоод, тэрэ хилганые эдиинш даа, – гэжэ гуйба.

– Шэмэтэй ногооной дүүрэн байхадань, хатаһан хилгана шүдөөрөө даалгажа ядан жажалһанай хэрэггүйл, – гэжэ ямаан арсаба.

Шубуухан ямаанда сухалдаад, шонодо ниндэн ошоод:

– Хүндэтэ шоно, ямаан хилгана эдихэеэ арсаба, тээд хилгана минин уулинем соо хадхахаб гэжэ занана. Ошоод, ямаа барижа эдиинш даа, – гэжэ аргадан гуйба.

– Юу дурадханаб гэжэ һананаш, тарган шубуудай олон байхада, туранхай ямаан намда хэрэггүйл, – гэжэ шоно арсаба.

Шубуухан шонодо сухалдаад, хаанда ниндэжэ ошоод:

– Оо-о, агуухэ хаан, шоно ямаа эдихэеэ арсаба, ямаан хилгана эдихэеэ арсаба. Тээд хилгана минии уулине соо хадхахаб гэжэ занана. Танине ехээр гуйнаб, шоные алагты, – гэбэ.

– Шоные намнажа ала гэхэхээ гадуур һанаанһаа абажа, үшөө юун гэхэшни үлөөб! Тээдһые тэнзэгэр гэдэхээ арай ёохон даажа ябаһан би һууриһаа бодохоёо залхуурнаб, – гэжэ хаан тумархан харюусаба.

Шубуухан хаанда сухалдаад, хулганаанда ниндэжэ ошоод:

– Ах, хүндэтэ хулганаан, хаан шоные алахаяа арсахадаа, гэдэхээ даанагүйб гэбэ. Шоно ямаа барижа эдихэеэ арсаба, ямаан хилгана эдихэеэ арсаба. Харин хилгана минин уулине соо хадхахаб гэжэ занана. Ошожо, хаанай гэдэхыень хазыш даа, – гэжэ гуйба.

Балданова Дари, К.И. Безарсдаевтай нэрэмжтэ
Агын хүүгэдэй уран урлалай нурсуули
Бэлэнь – Балданова Дупма Жамбаловна

– Хаанай гэдэһыень хазаха сүлөөгүйб. Үбэлдөө эдихэ гэжэ суглуулһан ороо-
нооо холдобойдоо зөөжэ байнаб, – гэжэ хулганаан арсаба,

Шубуухан тэрээндэ суhalдаад, залуу хонишон хүбүүндэ ниидэжэ ошоод:

– Хүндэтэ хонишон, хулганаан хаанай гэдэһэ хазахаяа арсаба, хаан шоные
алахаяа арсаба, шоно ямаа барижа эдихээ арсаба, ямаан хилгана эдихээ арсаба.
Харин хилгана минни уулине соо хадхахаб гэжэ занана. Хонишон хүбүүн, хулга-
наае алажа үгыш даа, – гэжэ гуйба.

– Хулганаае намнажа байха сүлөөгүйб. Хонидоо арай ёохон адуулжа байнаб,
– гэжэ хонишон хүбүүн арсаба.

Шубуухан тэрээндэ суhalдаад, хонишон хүбүүнэй гэртэхиндэ ниидэн ошоод:

– Хүндэтэ хүгшэд, танай хүбүүн хулганаае алахаяа арсаа, хулганаан хаанай
гэдэһэ хазахаяа арсаа, хаан шоные алахаяа арсаа, шоно ямаа барижа эдихээ ар-
саа, ямаан хилгана эдихээ арсаа, хилгана минни уулине соо хадхахаб гэжэ зана-
на. Таанад хүбүүгээ хэлээгты, – гэжэ гуйба.

– Бидэ һэеы дараха гэжэ сүлөөгүй тухашаржа байгаад, хүбүүгээ хургаха, со-
хихо сүлөөгүйбди, – гэжэ хонишон хүбүүнэй гэртэхин хэлэбэ.

Шубуухан тэдээндэ суhalдаад, үндэр хада дээрэ ниидэн ошоожо, һалхи дуудаба.

Хүсэгэй һалхин ерэжэ, үбгэн хүгшэн хоёрой уриһан нооһо хиндхэжэ, һэеы
дарахадань, һаалта хэбэ. Тэдэ хоёр һалхинай намдан болихын түлөө хулганаа ала
гэжэ хүбүүгээ аргадаба. Хулганаан хүбүүнһээ айжа, хаанай гэдэһэ хазахаяа яраи
гүйжэ ошобо. Хаан хулганаанһаа айжа, шоные алаха гэбэ. Шоно хаанһаа айжа,
ямаа барижа эдихээ гүйшэбэ. Ямаан шоноһоо айжа, хилгана эдихээ харайба.
Хилгана ямаанай аманда орохоһоо айгаад, боро бишыхан шубуунай уулине соо
хадхахагүйб гэжэ тангариглан үгэээ үгэбэ.

ЗОРИГТОЙ ШАНДАГАН

Гүйжэ ябаһан шандаган урьхада орожо үхэшэһэн үнэгэ харажархиба. Ехээр
айһандаа, шангаар хашхараад, хажуу тээнгээ халба хүрэн харайшаба. Урагша-
гүйдэхэдөө, хөөрхы, шандаган хоёр шонотой улайха ноураараа уулзашабал даа.
Шандаган мэдээ алдан, бүглэржэ унашаба.

Иймэ бэлэхэнээр эдихэ хоолтой болоһон хоёр шоно шүлһээ һабируулан,
шүдээ хабирһаар, һунажа унашоод хэбтэһэн шандаганда туласа ерэбэд.

– Энээниие би эдихэб! – гэжэ нэгэ шононь эрхирбэ.

– Үгы! Энэ шандаган намһаа айжа үхөө. Би гансаараа эдихэб! – гэжэ нүгөөдэнь
хэлэбэ.

– А-а, үшөө тиихэбши! – гээд, нэгэ шононь нүгөөдынгөө хоолойдо аһашаба.

Шононууд бэе бзедээ оролсожо, айхабтар ехээр наншалдаад, хоюулан үхэд-
хэн унашаба.

Шандаган одоошье мэдээ орожо эхилбэ. Бүтэн бүрин, амиды голтойхон үлэһэндөө үшөөл этигэнзгүй. Урда, хойто хүлнүүдээ һэмээхэнээр хүдэлгөөд үзэнэ. Удаань хоёр июдэээ нээжэ хараба.

Үнөөхи шононуудынь дүтэхэнэ хоюулан үхэшэнхэй хэбтэбэ.

Шандаган харайжа бодоод, бүхы шадалаараа хашхаржа эхилбэ. Энэ абяа-гаарнь олон шандагад дары түргэн суглараад:

– Яагааб? Юун болооб? – гэлдэбэ.

– Харанагүй аалга? – гэжэ, шандаган шононууд тээшэ зааба.

Мүнөө болотор юушье ойлгоогүй байһан шандагад гэнгэ ехээр айһандаа, иишэ тиишээ таран тэрьелжэ үгы болошобод.

– Эй, аймхайнууд, байгты! – гэбэ шандаган. – Эдэ шононуудые би алажархёоб! – гэжэ хашхаран, үбсүүгээ тоншобо.

– Ш-ши... эдэ шононуудые? – гэжэ шандагад гайхалдана.

– Тинмэ даа, би! – гэжэ, шандаган ташаагаа тулан зогсобо.

– Наншалдажа шадахагүй аад, үшөө намда аһалданал! – гэжэ байгаад, үхэ-шоод хэбтэһэн шононуудые үдхэлнэ.

Шандагад айхабтар шангаар хашхаралдаба.

ҮНЭГЭН ЗАРЯА ХОЁР

Урда сагта үнэгэн заряа хоёр нүхэд болоод, хоол бэдэрхэээ гэрһээ гараба. Тэдэнэй ябажа ябахата, харгы дээрэ түйсэтэй шара тоһон хэбтэбэ.

Мэхэтэй үнэгэн хэлэбэ:

– Хэмнай аха болоноб, тэрэмнай энэ тоһо абаг.

Өөр тухайгаа нигэжэ хэлэбэ: «Эртэ урда сагта тураг шубуунай дальбараа байхада, эжымни намайгаа бүүбэйлжэ, дуулажа һуугша һэн».

Сэсэн заряа өөр тухайгаа нигэжэ хэлэбэ: «Би тэрэ сагта томо болоһон байгааб, тинхэдэ минии дүү эжыдээ бүүбэйлүүджэ хэбтээ һэн, тинмэхээ ши минии дүүтэй сасуу байгааш». Мэхэтэй үнэгэнэй хэлэхэ үгэээ олонгүй тороходонь, түйсэтэй тоһон заряагай болоһон байгаа.

ХҮБҮҮХЭН БА ЗҮГЫ

Хүбүүхэн һургуулидаа ошожо ябаба. Наран уриханаар шарана.

«Һургуулидаа ошохогүйб, энээхэн талмай дээрэ наадад гэхэм» гэжэ хүбүүн һанаба.

Тингээд сэсэг дээрэ һууһан зүгылэ хэлэбэ:

– Наадабди хоюулан, зүгыхэн.

– Шамтай наадаха сүлөөгүйб, хүбүүхэн, мёд суглуулжа байнаб, – гэбэ зүгы.

– Амтатай мёдто би баһа дуратайб, тезд тэрэнээ суглуулна бээш. Мүнөө

наадия, – гэбэ хүбүүхэн.

– Яагаабши, намар болошоо ха юм, яаранаб, сэсэгүүд хагдаржа байна. Газар дайда саһаар хушагдаха, – гэжэ зүгы арсаба.

– Саһан орожо байг лэ, шаргаар һолжорхобди, санаар наадахабди! – гэбэ хүбүүхэн.

– Жу-жу! – гэжэ зүгы уурлаад, хүбүүхэниие хадхахаяа һанаба.

– Яагаабши, зүгыхэн, юундэ уурлабаш? Яаранаб, – гэжэ хүбүүн хэлээд, хургуули тээшээ гүйшэбэ.

Содномова Эркена. К.И. Баларсдаавай нэрэмжэтэ Алһын хүүгдэй уран удлалай хургуули.
Бэгийнэ – Балданова Дугма Жамбаловна

ХАРУУ АЙЛ

Урда сагта һэн ха. Нэгэ айлайхи ара үбэр тала нюотагта ажаһуудаг байгаа гэхэ. Нэгэтэ үгытэй ядуу гуйраншан үбгэн зайжа ябагараа, тэдэнэй урсахан гэр хаража, баяртай ороходонь, үбгэниинь модон эмээл хэжэ, һамганиинь шабар бороор шэрэмээ шабажа һууба ха.

Гуйраншан үбгэн хоёр гараа һарбайжа, эдихэ юумэ гуйба. Тинхэдэнь үбгэниинь һууриһаашье бодонгүй, дархалжа һууһан эмээлэйнгээ зоргодоһо, хүтшэниинь шабажа һууһан шабараа гарнууд соонь хэжэ үгэбэ гэхэ.

Урмаяа ехээр хухарһан гуйраншан газаашаа бахардан гаража, дүрбэн зүг хаража мүргэбэ. Тинхэдээ энэ эрэ хэзээ мүнхэдөө модо тоншоһоор һуугаарай, харин хүтшэниинь хододоо шабар шорой доогуур мүрлэн ябаарай гэжэ юрөөбэ ха. Тингээд лэ һүүлэй һүүлдэ тэрэ үбгэн тоншуул шубуув болоод, мүнөө болотор модо тоншоһоор байдаг, хүтшэниинь томо хара сохо болоод, шорой шабаһан соогуур ябадаг болоһон юм гэдэг.

БААБГАЙ ЖЭРХИ ХОЁР

Нэгэ үдэр Баабгай Жэрхин хэнэн эдэе олоод эдижэ нуутарнь, Жэрхи дээрэлээн орожо ерэбэ. Тиихэдэнь Баабгай:

– Энэ хэнэй эдэеи бэ? – гэжэ нураба ха.

– Минии эдэеи даа, – гэжэ Жэрхишье харюусаа юм ааб даа.

Харин Баабгай тиихэдэнь:

– Ши яагаа найн дүү гээнэбши, би энэ амтатай эдээш эдижэ садааб, – гээд, нюргыень альбээ гэхэ.

Энэ эльбүүдхэнхээ хойшо Жэрхин шорган хара эрэн худалтай болоо юм гэлсэдэг.

ГУРБАН ҮГЭ

Нимаев Арслан.

Хүнхэрий хүүсэдэй уран үргалэй нүргүүл.
Багшнь – Ульзутуева Аюна Эрдэнеевна

Урдань нэгэ орондо хаан байһан юм һэн ха. Тэрэ хаанай хамаг юумыень нэгэ сэхэ лама түшэмэлэйн тушаал ябуулдаг байба.

– Энэ ламын үгы һаа, манайшье хаан байжа шадахагүй байгаа бэшэ аал даа, нээрээл, энэл ламын хүсөөр тогтожо байна даа, – гэжэ хүн зонинь хэлсэдэг болобо.

Зонийнь хэлсэдэг хаанда дууджа, «Бүхы муу юумэн энэ ламаһаал боложо байна, байза... энээнине алажархиха байна, би энээнгүй байжа шадаха ха юмбиб» гэжэ хаан бодобо...

Уданшьегүй ламаяа дууджа асаруулаад, хаан хэлэбэ:

– Гурба хоноод ерэхэш, тиихэдэш би гурбан үгэ нурахаб.

Инмэ таамаг үгэ дуулахадаа, лама айшоод, яаха хээхээш ойлгожо ядаба.

Юугээшье ойлгоогүй, үшөө нэгэ хоног үлөөд байхадань, дүүнь хүржэ ерэбэл даа, ахань ушар удхаа дүүдээ хуу хэлэжэ үгэбэ:

– Намайешни хаан дуудаа, гурбан үгэ нурахаб, тэрэнием тайлбарилжа шадаагүй һааш, саазалхаб гээ.

Тиихэдэнь дүүнь ахадаа хэлэбэ ха:

– Аха, би танай хубсаһа үмдөөд ошоһуу, хүн мание илгаруулдаггүй ха юм. Юрэдөө, юун өөдэтэй юумэ һуруужан гээбта даа. Тингэһүү, зай гү?

Тинхэдэнь ахынь зосоо нара ногоо татаба ха.

Үглөөдэрынъ дүүнь ахынгаа хубсаһа үмдөөд, хаанайда ошобо даа. Уданшьегүй хаанайда ерэжэ ороод, ёһолоод, баруун тээнъ гаража һууба.

Хааншье тэрэ дороо асууба:

– Зай, ши хэлэлши: дээдэ тэнгэри хүрэтэр хэды модоб?

– Хоёр зуун модо, – гэжэ дүүтэн тордиһогүй харюусаба.

Тинхэдэнь хаан һураба:

– Яахадаа?

Дүүтэншье баһал тогтобогүй:

– Ойлгожо ядаад байна гүт? Тингээ һаа, хэмжээд үзэхэ юм гүбэ, – гэбэ.

Хаан хоёрдохи үгээ һураха ушартай болобо.

– Би юүгэбиб? – гэжэрхибэ ха.

– Дүшэ юһэн мүнгэтэт, – гэжэ баһал дүүтэн шуумгайхан харюусаба.

– Би яахадаа дүшэ юһэн мүнгэтэ байха болоо хүнбиб? – гэжэ хаан һууридаа һуун ядажа асууна ха.

– Танай тухай тэнэг бурхан табии мүнгэтэ байгша даа, теэд та бурхан бэшэ, хаан хадаа нэгэ мүнгэ доошоо сэнгэй байха болонот, – гэбэ.

Хаан тинхэдэнь гурбадахи үгээ һураба:

– Би юу ханажа һуунабиб?

– Та нөөхил ламам гэжэ ханажа һууна гүт даа, бэшэлби дээ! – гээд, тэрэ гүйжэ гарашаба.

Эгээл нигэжэ дүүнь ахынгаа ами абарһан юм гэхэ.

АЖАЛША ТОНШУУЛ

Нэгэтэ ой тайгын амитад суглараад, тоншуулые хараабал.

– Ши, тоншуул, бидэндэ амар заяа үзүүлнэгүйш, тон-тон тоншокол байдаг ямар хашартай амитамиш! – гэжэ хүхы сухалдаба.

– Ой тайгын мододые гэмтээнэш, – гэжэ хэрмэн хэлэбэ.

Тоншуул ханаа алдаад, нигэжэ харюусаба:

– Ханаа амар амитад гээшэт, бэлэн хоолтой ха юмта: илааһа батаганаан, сохо хорхой, үрэ жэмэс, модоной гүлгэн элбэг ха юм. Харин би толгойнигоо үбдэтэр модо тоншожо, үтэ хорхой оложо эдинэб. Тинхэдээ таанадые абарнаб.

Шагнаад байһан амитад бүри сухалаа хүрэжэ эшхэрэлдэбэд, шашхалдабад:

– Юүтээ хэлэнэш! Хайһан гээд бидэниие абаржа байдаг юмши?

– Иимэ хадань энээниешни хазажа, тоншожо орхиё! – гэбэ шандаган.

Тайга соо хүндэтэй, сэсэн гэжэ тоологдодог үнэгэн хэлэбэ:

– Зай, нүхэд, болигты даа! Юүндэ шууялданат? Тоншуул зүб хэлэнэ: хорхой сохонуудһаа мододые аршална ха юм. Тэрэгүйдэ модод гэмтэжэ, ой тайгамнай хооһоршохо байгаа бшуу. Теэд бидэнэр ой модогүйгөөр хаана байхабиди?

Тийгэжэ хэлэхэдэнь, хүхы зүбшөөжэ, үндэр модон дээрэ гараад донгодобо:
 – Гүүг-гүүг, тоншуул гээшэмнай найн шубуун, гүүг-гүүг, тоншуул тон зүб хэлэнэ.
 – Тоншуул, тон-тон тоншыш, бидэниие абарыш, – гэжэ хэрмэн гуйба.
 Ажалша бэрхэ тоншуулые тайгын амитад тойрон байгаад магтажа орөбод.
 Наран тонгойжо, хадын саана хоргодобо. Амитад тунгалаг үдэшин нэрюундэ
 гэр гэртээ тарабад.

ХЭРМЭН БА ШОНО

Хэрмэн модон дээгүүр хүрэжэ ябатараа, унтажа хэбтэһэн шоно дээрэ унаша-
 ба. Шоно гүйжэ бодоод, хэрмэниие эдихээс ханаба.

– Табиш даа намайе, бү эдиш, – гэжэ хэрмэн шоные гуйба.

– Болохо, ши намда хэлэжэ үгыш: таанад, хэрмэнүүд, яахадаа ходо хүхюунүүд
 гээшэбта? Намда холодоо уйдхартай байдаг, тийхэдэ таанар модоной оройгоор
 наадажа, хүрэлдэжэ ябадаг ха юмта, – гэжэ шоно гомдолоо хэлэбэ.

– Ши намайе таби, би модон дээрэһээ шамда хэлэхэб, – гэбэ хэрмэн.

Шоно хэрмэниие табиба. Тэрэнь модон дээрэ гараад хэлэбэ:

– Ши хомхой хобдог хадаа ходо уйдхартай ябанаш. Хүндэ хоро хүргэнэш,
 Харин бидэнэр найхан сэдхэлтэй, мүн хэндэшье муу юумэ хэдэггүй хадаа ходо
 хүхюун наадажа ябанабди.

БААБГАЙ ҮНЭГЭН ХОЁР

Зунай зулгы саг байгаа. Баабгай үнэгэн хоёр нүхэсэжэ, сугтаа ажаһууха
 гэлсэбэ.

Баабгай үдэр бүри ажалаа хэжэ, түлээгээ бэлдэнэ, эдэе хоолоо суглуулна, үбэл-
 дэ түхээрнэ. Харин үнэгэн үдэр бүри сэнгэжэ, сэсэгтэ талаар наадана, уһа голдо
 шунгана, шугы бургааһанай һүүдэртэ амарна, унтана.

Үдэш гэртээ бусажа ерээд, баабгайн бэлдэһэн эдэе эдихээс һуухадаа, үнэгэн
 хэлэдэг байба: «Ямар бэрхэбши, ямар наймши, баабгайхамни!»

Зун үнгэржэ, хүйтэн үбэл ерэбэ. Баабгай үдэр бүри ажаллана: гэрээ дулаал-
 на, уһа түлээгээ оруулна, галаа түлинэ, эдэсгээ шанана. Харин үнэгэн дулаахан
 гэрһээ гарангүй, үһэ нооһоёо гоёоходоод, дулаахан пезиэндэ нюргаяа шараха-
 даад хэбтэнэ.

Баабгайн бэлдэһэн хоол эдихээс һуухадаа, үнэгэн ходо хэлэнэ: «Ямар бэрхэб-
 ши, ямар наймши, ямар ажалшабши, баабгайхамни!»

Үбэл үнгэрбэ. Дулаан сагай ерэхэлээр, баабгайн үнэгээ гэрһээ ябуулаа һэн.
 Тэрэ гэнэһээ хойшо баабгай үнэгэн хоёр нүхэсөөгүй юм.

ҮРЭМШӨӨ БА ТАХЯА

Тахья хани нүхэд болохоёо үрэмшөөдэ (харьһан эрбээхэй) ерэбэ. Тишгээд обоолоотой түлээн дээрэ гараад:

– Хаанабши, үрэмшөө? Шамтай хани нүхэд болохоёо ерээб! – гэжэ хуугайлба.

– Би үдэр дунда гаража шадахагүйб. Нюдэмни наранда харгаха, далимни хаташаха, үдэшэлэн шамда ошуужаб, – гэжэ үрэмшөө харанхын забхарһаа харюусаба.

Тахья урматай боложо, гэртээ хариба.

Һүни юумэнэй хяб-хюб ниидэхые тахья дуулаба. Үрэмшөө ниидэжэ ерэнэн байгаа бшуу.

– Тахьяхан, би шамдаа айлшалжа ерээлби, – гэбэ үрэмшөө.

– Би һүни юушые харадаггүйлби, шамайе айлшалуулжа шадахагүйб, – гэжэ тахья гомдолтойгоор хэлэбэ.

Үрэмшөө ой руу ниидэжэ арилба.

Тахья үрэмшөө хоёр хани нүхэд боложо шадаагүй юм. Тахяада һүни һаад хэдэг, харин үрэмшөөдэ үдэр һаад хэдэг шуу.

Цыденова Евгения, К.И. Базарсидавтай нэрэмжитэ Атын хүүгэдэй удан урлалнай туугуули.
Базилань – Цыденова Ирина Ешиевна

ЗОЛДОО ХАТАРЬАН ЗОМГООНОН

Аянга дуутай, элбэг уһатай
Аадар бороо ороо нэгэтэ.
Добые уруудан, угаа яаралтай
Доошоо хүүебэ горхон мэтэ.
Хүнгэн юумэ хөөрүүдбэ,
Харгы замһаань төөрюудбэ.
Холтоһотой Зомгооһоншье
Долгинтой золгоо һэн.
Зомгооһон одоо золдоо хатараа –
Хүхэе, хөөрөө, хүбхэлзөө,
Энэ тэрые нодараадшье үзөө,
Энгэрээ сэлээд, тоншоодшье абаа.
Иигэжэ ябаһаар, боро бургааһанда
Ээмээрээ ошожо ашагдашаба.
Тэрээндээ эгтээ сухалдаһандаа
Тэнгээр аһажа ашалаба:
– Хүнэй харгы хаагаад эндэ,
Хүндэлэн юундэ һуугаабши,
Хурганай шэнээн нариихан аад,
Хабтагар намһаа айнагүй аалши? – гээд,
Хэды дахин ёборосогоогоод,
Хэлбэлзэн саашаа арилба.
Хүйхэр Зомгооһоной ашалан байтар,
Хүхэ тэнгэри сэлмэшэбэ.
Харьялан бууһан аадарай уһан
Хүрьһэндэ һорогдон шэнгэбэ.
Хара шабар болошоһон Зомгооһон
Ханаабай оёрто хэбтэбэ,
Хаба шадалгүй аад, энгэи,
Хамсыгаа шамаад ашаладаг
Зомгооһон шэнги зарим нэгэн
Зонойшье дунда ушардаг.

Элбэг Манзаров

ҮНЭГЭНЭЙ ҺУРГУУЛИ

Хулгана барихаа залхуураад,
Халтар нэгэ Үнэгэхэн.
Холын хотодо һурахам гээд,
Хүдөө нютагнаа арилаа һэн.
Арсалан абгындаа ерэнээр,
Аргагүй хүндэлүүлбэ гоёхоноор.
– Абга, бишни һурахам, – гээд
Лятайханаар хэлбэ Үнэгэхэн.
Арсалан абгань хайшан гэхэб,
Абажа мордобо машинаараа.
Орохол гэнэн һургуулидань
Оруулба танил талаараа.
Үнэгэншье ехээр баярлажа,
Үйлсын дэлгүүр зубшана.
Халтар хара ябаһанаа,
Шараншье болоод туршана.

Дармаева Ирина, К.И. Базарсадревэй нэрэмжтэ Агын хүүгдэй уран урлилай һургуули.
Бишнь – Балдынов Дунми Жамбаловна

Һагсагар үнэгэн гэхээр бэшэ,
 Һабар, амаяа буданхай.
 Һайхан гээшэнь аргагүй,
 Һайсал зайна бухинданхай.
 Үдэр хоногууд үнгэриэ –
 Үнөөхил Үнэгэмнай зайгуултанаар.
 Эрдэм номдошье һуранагүй –
 Эрхэлжэ, тэнэжэ ябаһаар,
 Эндэ юу хэлэлтэйб?
 Энээндэ адли залуушууд,
 Шадабаб гэхэн заримашууд
 Саашаа һуража бирадаггүй.

Элбэк Манзаров

ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГШЭ ХИРЭЭ

Дарьягар томо нарһан дээрэ
 Дальбараанууд шабинараа суглууланхай
 Зандарган шэрүүн хүмүүжүүлэгшэ
 Заабари, һургаал номнон һуунхай:
 – Хара үнгэһөө һайхан үнгэ олдохогүй,
 Хамагһаа арюун изагуурга
 Хирээ шубуудга
 Хилэн хара үдэн ургадаг юм!
 Хаагалха абяанһаа прагуу дуун соностохогүй,
 Хамаг жэгүүртэнһээ эрхим
 Хара хирээнүүд
 Хахир хаагалаагаар суутай юм!
 – Мүнгэн сууряата булжамуурай абяан,
 Торгоор толотоһон тугасай үнгэ
 Тоодо орожо тоогдодоггүй юм гү? – гээд
 Тоодогой дальбараа гайхан асууба.
 Хара Хирээ хүмүүжүүлэгшын
 Хаба шадалаа гаргажа,
 Хирээнүүдэй абари заншал
 Хирэлээ үнгэртэр магтажа,
 Хара зүһэ, хаагалаагаа
 Хамагта дэлгэрүүлхэ гэхэниинь,

Өөхэдыгөө магтахан Хирээгэй номнолхоо
Өөдэтэй хургаал олонгүй,
Халюурма шарахан үнгээ Гургалдай
Хара зүхөөр нэлгээгүйл.
Хахинаса татадаг хоолойгоо Жэргэмэл
Хаагалдаг болгон хубилгаагүйл!
Түрэл хөөрхэн шубууд
Түрэлөө төөрсгүй,
Түхэлөө алдаагүй юм...

Самбу Норжимаев

ҮБШЭЛЬЭН ГАХАЙ

Хотоёо дүүрэтэр эдибэшье,
Садаха Гахай олноогүй юм!
Нэтэрүү суута хомхойтойнь
Нэгэтэ зоболон ушараа юм.
Тэбшэ, табаг хооһолхоор,
Тэрзыгэрээ зоогложорхёод,
Гэитэ мэдэн гэхэдээ,
Гэдэнэ доторынь бүглэршоод,
Гэншэн, үбшэндэ дайрагдаба.
Гахай аха
Газар дээгүүр хульбэрбэ.
Хорёогой харуулшан нохойдо
Хоолойгоо шэшэрүүлэн хоршоһонобо:
– Ёо-ёо-ёо даа,
Ёротой үбшэн тохёолдоо даа:
Доторни мушхана, худхана.
Докторһоо эм зальш даа! – гэбэ.
– Хожомоо, ахатан, ойлгоорой,
Хотодоо багтаса эдеэлээрэй,
Зооглоһон хоолшни хүнэй юм,
Зобоһон гэдэнһини шинии юм! – гээд
Забда сүлөөгүй хүршэнь
Заабариналан, эм залаа юм.
Хомхойрходо,
Хорон болохо гэлээдэг.

Самбу Норжимаев

ЭРХЭ ОЛОХОН АМИТАД

Ой хүбшэдэ байратай
Олон түхэлэй амитадые
Бажуугаад захиржа хууһан
Бартахин үтэлхэдэ,
Бүхэ засаг һуларжа,
Бүхы амитад сүлөөрбэ.
Баяраар дүүрэнэн хүбшынхид
Бартахид бахалуурдуулхаяа болиходоо,
Амгалан байдал байгуулаад,
Амитадай засаг тогтообо,
Гэбшье эзэнэйтгээ
Мэдэлһээ мулгаранхай,
Эрхэ олоһон амитадай
Эмхи туримын алдагдажа,
Зүһэ, зүгөөрөө илгаржа,
Зүг бүрээ тараба.
Буга, гүрөөһэнүүд хамтаржа,
Бургаһан соо байрлабашье,
Бултадаа эблэржэ шадангүй,
Буляалдажа эхилбэ засагаа...
Шубууд баһал сугларжа,
Шугын эзэд болобошье,
Үгээ ойлголсохоёо болёод,
Өөһэд хоорондоо тоншолсоно.
Шэнэһэнэй һалаа эзэлһэн
Шэлүүһэн булган хоёр
Шэлбэһээ гэнтэ буляалдан,
Үнэтэй сэнтэй арһаяа
Угза таган маажалсаба.
Эбээ алдаһан амитадта
Эрэн гүрөөһэн хандажа:
«Ой хүбшээ! хөөргөө
Бусажа дахяад суглараял,
Хуули журамаа шангадхан,
Хуушан байдалаа хэргээс!» – гэбэ,
Эрэн гүрөөһэндэ этигэжэ,
Эдэ амитад эндүүрэнхаар,
Эбдэрһэн байдалаа хэргээжэ,
Эблэрхээ яана хаб?

Самбу Норжимаев

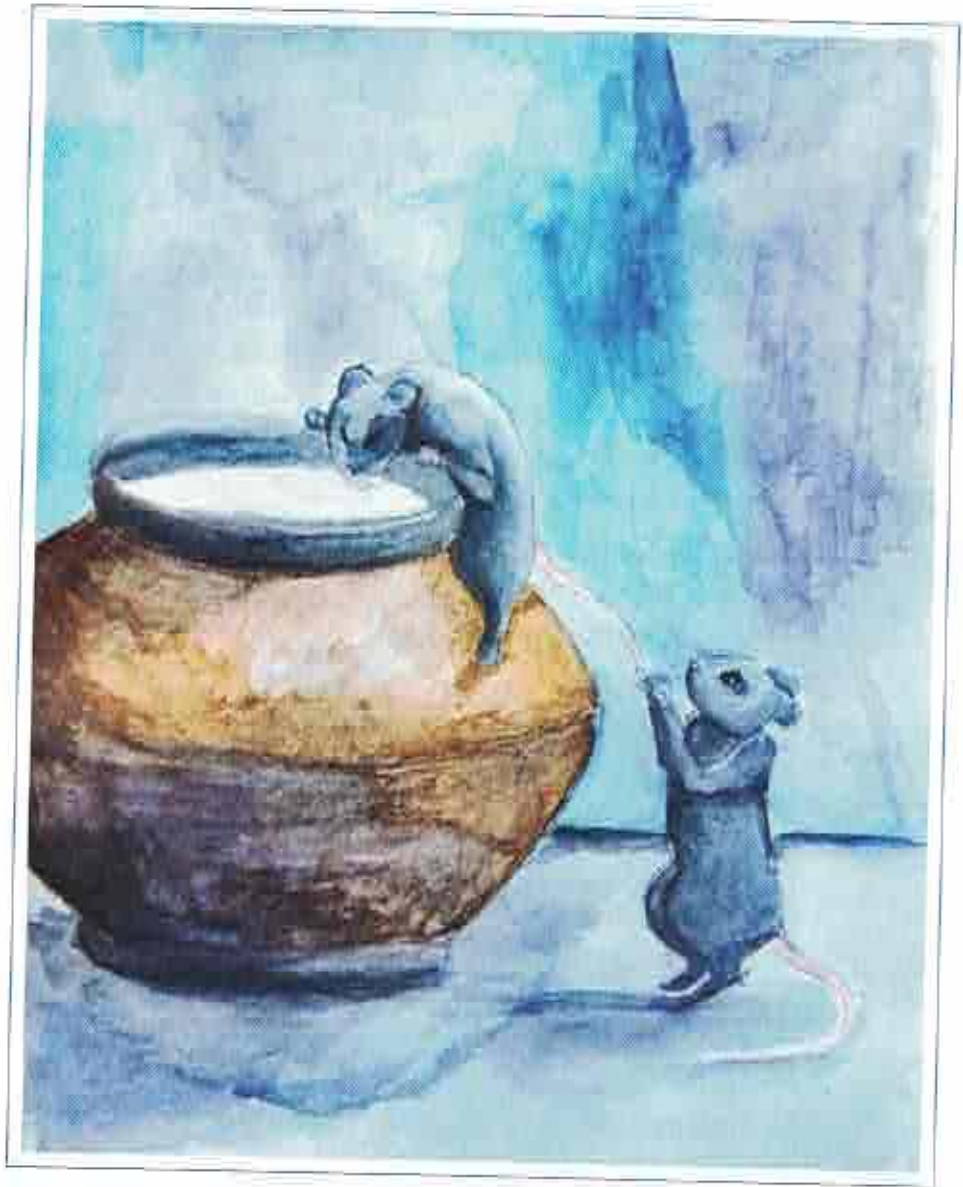
ШАРГА ТЭРГЭ ХОЁР

Үбэлэй саг үнинэй газраа,
Үбһэ асараад, нэгэ хүн шаргаа
Хамтын хашаа соо мулталба,
Хажуудань тэргэ байба,
— Хөөрхы, хэбтэнэлши даа удаан,
Хүн зон шамайе мартанхай,
Харин бишни түлэг дундаа
Хамагта хүндэтэй ябанхайб,
Шамайе харахаш дурамгүй! – гэбэ,
Шарга тэргэдэ өөдэрхэбэ,
«Эрьехэ наран
Ээлжэлхэ түрэ» гэлэн
Эрхим үгэ биня арадта,
Энээниел, нүхэр, бү марга!

Гунга Чимитов

ХҮЙХЭР ХУЛГАНА

Хүйхэр Хулгана шунахай бэрхэлхээд,
Колхозой амбаарһаа талха хулуухаяа
Хуурмаг үнэмшэлгэ харуулшанда харуулаад,
Харша соонь орошобо, мүнэхэлбэ талхаяа,
Хулгайша Хулганын ханаан хомхой,
Холдообхоороо дүүрэн зөөхэ ханаатай,
Хара хүдһөө хамсыгаараа шобторон,
Хамажал оробо ханаандаа баярлан,
Харин харшын забһараар тэрэ үедэ
Хараад гэнтэ Миисгэй-хинагша,
Хэдэн мэшээг шэрэхэтэйнь хамта
Һүрөөд дээрэнь балшыса бариба,
Һабартань ороһон Хулгана хултаганан,
Хуурмаг саарһа хармаанһаа гаргаад,
Харуулха зуураа ганирба уршаганан:
— Үнэмшэлгэ энэ, Харанагүй гүш?!
Үгөөл намда түрүүлэгшэ!
Үшөө хоёр мэшээгээ
Үглөө ерэжэ абаашахаб.

Юндунова Дина.
К.И. Базарсоддавайн нэрэмжит Агын хүүхдэд уран урлалын тургуули.
Бэгшэнэ – Цыденова Ирина Едигевна

Үбгэжөөл, зай, баяртай, – гээд,
Үндэлзэбэ мултархаяа.
– Угы, нүхэр, энэшни
Үнэн дээрэнь хэлээ наа,
Угаа гоёор бэнгээтэй
Урдамни сайбалзанал.
Үтэлөөшье наа, бишни
Үзэгтэ заа-зуу нураал нэм...

Хүйхэр Хулганадал зарим нэгэн
Хуурмаг аргаар хулгайлжа ябаһаар,
Арад зоной урда улайн,
Амсагшал зэмээ хуулин ёһоор.

Элбэк Манзаров

БОРГООНОН ЭМШЭН

Ямаршые үбшэ аргалха
Яһала эмшэн ерэхэнь гээд
Үхэр малай дунда
Үгэ зугаа тараһан гээ.
Үбшэн тулюур үнээд
Үдэр бүри хүлсэнэд,
Бужуу, шэрхэдээ дарагдаад,
Бүхы бээ долёонод,
Үни удаан хүлээгдэһэн
Үнөөхи «эмшэн» залараа һэн.
Далита бүхэгэр Боргоохон
Далай үүдэ татаа һэн.
Бүдүүрхүү, маһагар, томоотой,
Бүхэг-бүхэг гэнхэлбэ.
Шэнгэхэн һиннаһан хоолойгоор
Шинганан байжа гэмэрбэ:
«Яагаа муухай байра соо
Хаагаа гэшэб таниие?
Хабһан, һүүжэтнай ёдойлоод,
Халагшые, хайрагай байналта,
Һалхи шуурганай шангарбал,
Һалганаад бүдэрэн унахалта,
Шуһанайнгаа ямар байһые
Шалгуулха болобот түрүүшээр».
Боргоохон эмшэнэй үгэдэ
Булта үнээд үнэншэбэ.
Һудал соохи шуһаяа
Һоруулжа сэхээр зобобо.

Бүхэгэр ябаһан Боргооһон
Бүдүүрэн, шалхайн таргалба.
Үбшэн үлбэр үнээд
Үшөө муудан үрзыбэ.
Шэлээрхэһэн Харагшанай
Шэргэн гэхэдэл һүүлдээрээ,
Тэрэ гэсхэгэр Боргооһон
Тэмгэрэн тэндээ тэһэршэлэй.
Шуһа һорожо амидарха
Шуналтай зарим нэгэний
Уһаа дүүрэхэ гээшэнь
Удхатай хаяа энээнһээ.

Элбэк Манзаров

Домогууд, нургаалай домогууд

БӨӨ ШУЛУУН – ОЙХОН

Урдын урда сагта хүбөө хизаар нютагта шэрүүн абаритай, хүсэ ехэтэй баатар Байгал гэжэ ажаһууһан гэхэ. Үбгэн буурал Байгал 336 хүбүүд, басагадтай байһан юм. Үринэр соонь Ангара гэжэ нэрэтэй үзэсхэлэн найхан, аляа тэршээхэн үхин байһан ха. Энэ басаган Байгал абадаа үлүү хайратай һэн.

Нэгэтэ Ангара далайн эрьедэ сэнгэхээс бууһан жэгүүртэнэй хөөрэлдөө шагна-жархиба. Тэдэнэр Енисей гэжэ эрэлхэг зоригтой, эдир найхан баатар хүбүүнэй бии тухайнь мэдүүлбэд. Ангара үхинэй сэдхэл дураанинь Енисей баатарта та-тагдашоо. Эрхүү мурэндэ басагаяа хадамда үтэхэ һанаатай байһан Байгал эсэгэнь Ангарын сэдхэлэй үймөөе мэдэжэрхёод, ехээр дурагүйдэжэ, хабсагай шулуу-гаар басаганайнгаа харгы хаагаад, тэрэнээ манадаг болобо. Ангара үхин гуниг гажаралда абтажа байгараа, бодхуултаха гэжэ шиндэбэ. Нэгэтэ Ангара дангинын бүхы хүсөөрөө байсыш эльгэн шулуу түнхихөөр байтар, забһар гаража, арюухан гоохон баруун зүг руу урдан ябашаба.

Үбгэн баатар Байгал түсрөөнһөө һэришоод, зоргоороо ошоһон басагандаа уур сухал хүрэжэ, һүхирөө табин, харгынь хааха гэжэ халын хара шулуу бута татан бажуужа абаад шэдэһэн гэхэ. Харин Ангара үхин хайрата баатар Енисейдээ үни холо зоришоһон байба.

Байгал баатарай бардаастайханаар шэдэһэн бумал ехэ шулуун («Бөө шу-луун» гэжэ нэрлэгдэнхэй) мүнөөшье болотор тэндээ байһаар.

Раднаева Балигма, К.И. Баларсадиевай нэрамжэтэ Алын хүүгдэй урс урлалай түргүүд.
Багшдаһь – Цидёнова Ирина Ешэвэна

«ҮНЭНӨӨР ЯБАБАЛ, ҮХЭР ТЭРГЭЭР ТУУЛАЙЕ ХҮСЭХЭШ»

Нэгэ лама үнэн сэхэ, ехэл оролдосотой, багшынгаа үгэ соо байдаг хубарагтай лэв ха. Ламые нэгэтэ хүдөө залахадань, ошохынгоо урда хубарагаа дууджа, «гэрһээ холо ошохогүйш, гэрыем найнаар хаража байхаш» гэжэ шанга захиба.

Багшадаа үнэн сэхэ хубарагынь үгы байха соонь хорёоһоошье гарангүй, юумзэ хээд лэ байгаа ха. Тээд ламань бусажа ерээд, ханза соо саана хадагалаатай байдаг үнэтэ эрдэни шулуугаа үгылжэрхибэ. Гадна тэрэ ханзынь оёрто томо нүхэн ялайжа байхадаа яалайш.

Лама тэрэ дары: «Энэ ши бүхы баялигыем хулуугааш! Шамһаа бэшэ энэ гэртэ хэншье байгаагүй. Асара наашань үнэтэ шулууем!» – гэжэ айхабтар ехээр уурлаба. Багшынгаа иимэ ехээр сухалдахыень хаража үзөөгүй хубараг: «Тэрэниие абаагүйб, үнэтэ шулуун тухай мэдэхэшьегүй байгааб», – гэжэ ойлгуулжа ядаба.

Тиигээд тэрэнээ сохижо сохижо, гэрһээ үлдэжэрхибэ ха. Гэмгүй аад, гэмтэй болоһон хубараг ядуухан хубсаһаяа үхэр тэргэдээ ашаад, харгыда гараба. Уруугаа хараһан, толгойгоо гунхылгаад, багшадаа гомдолтой ябажал ябана.

Гэнтэ тэргэнь ехээр дондоржо, харахадань, сахаригынь нүхэн руу ороһон байба. Хубарагай тэргэһээ буужа, сахаригаа түлхижэ гаргаад, харахадань, үхэсэ даруулшаһан шандаган хэбтэбэ. Харин аман сооһоонь үнөөхи ламын үгы бологшо эрдэни шулуун харагдажа байба. Энэл шандаган ламын ханза мэрэжэ, нүхэ гаргаад, үнэтэ шулууень хулуунан байгаал.

Тэрэһээ хойшо арад зоной дунда «Үнэнөөр ябабал, үхэр тэргээр туулайе хүсэхэш» гэхэн эсээн үгэ бии болоһон юм.

БУХА-ШУЛУУН ТУХАЙ

Баргажанай хүндэдэ – Баргажанай аймагай Суво тосхонһоо Бодон тосхон руу ошожо ябахата, Буха-Шулуун (Бык-камень) гэхэн нангин шүтөөн оршодог юм. Энэ Буха-Шулуун тухай иимэ домог бии.

Эртэ урда сагта Байгал далай тээһээ нютагжаха найхан нютаг орон бэдэржэ, зөөдэлөөр ябаһан буряадууд хүрэг малаа урдаа туужа ерээ лэв ха. Хүрэг малайнь удамарша аха заха буха лэв. Баргажанай талада хүрэгөө хуряжа, буха өөрөө хэбтэшэһэн байгаа. Мүн хүрэг малыньшье энэ талаар булга хэбтэшэһэн юм. Эдэ булга эндээл шулуун болоһон домогтой.

Малай эзэд шотагжаха, жаргаха газарнай эндэл байгаа гэшлэл даа тээд шотагжаһан юм.

Жамбалова Дари, К.И. Базарсэвдээлий нарималга Агын хуугадай урин урлалай нургуул.
Батсень – Цыденова Ирина Ешикина

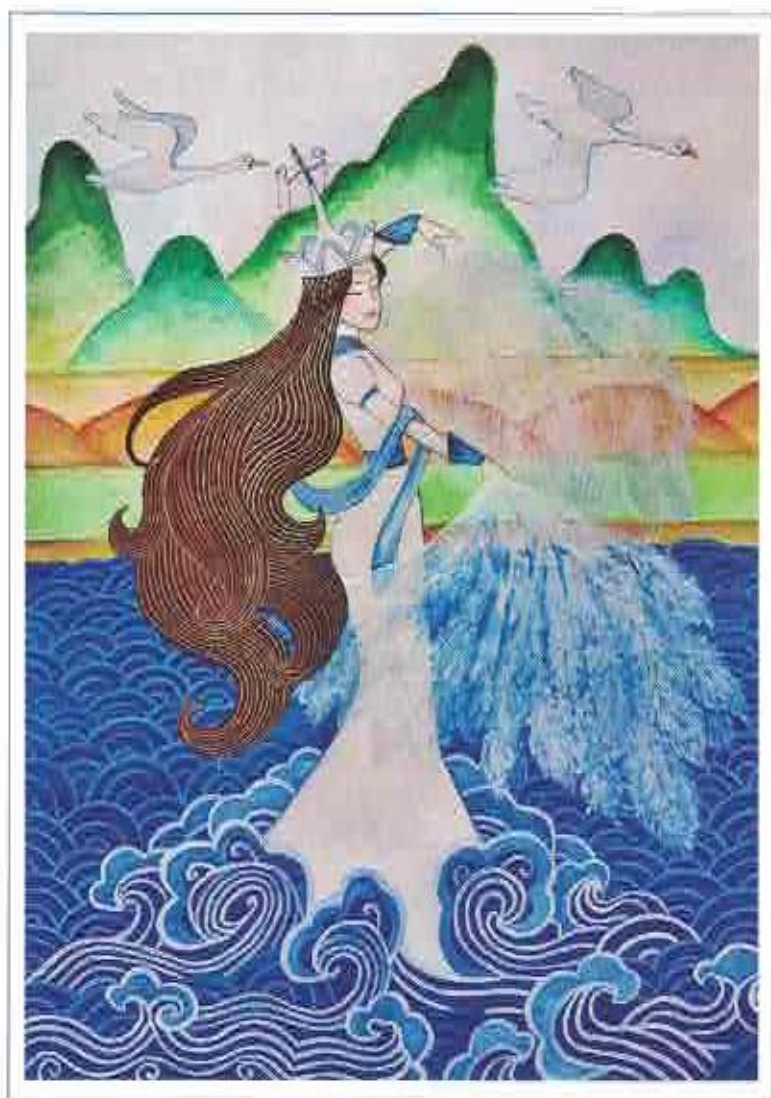
ТААЛАГТЫН АРШААН

Таалагтын аршаан тухай зарим зон дуулахан байгаа ёһотой. Зүгөөр мэдэхэг нэгэн нимэ аршаан хаана байдаг юм гэжэ һонирхохо,

Энэ аршаан Захааминай аймагай Дархинта нютагһаа зүүн хойто зүгтэ оршод Таалагтын аршаан тухай нютагай үбгэд хүгшэд нимэ домог хөөрэдэг байһан ха.

Хэзээб даа, үни урдын сагта Дашын Гарма гэжэ наһатай ангууша хүн баһан. Нэгэтэ зунай үеэр тэрэ бурьялан гарадаг аршаан шадар агнуури хэжэ ябаһан. Гэнтэ Гарма ангуушан эрэ боро гүрөөһэ обёоржо, шагаажа, шагаажа буудажа хибэ. Шархатаһан боро гүрөөһэн шуһа гоожуулһаар, жалга өөдэ гүйшэбэ. Ангушан мэдэгдэн харадангүй, аалихан тэрэнэй хойноһоо дахаба. Хараһаар байтар шархатаһан боро гүрөөһэн аршаанда хүрөөд, уһандань орожо, хүльбэрэн тамажа, ойможо эхилээ. Удаахан лэ шархаяа уһанда байлганаһанай һүүлээр шархатаһан яизагүй, намдуухан алхасаар ойн гүн руу орошоо бэлэй. Үдэшэ болоһон хойно Гарма үбгэжөөл хотонойхидтоо энэ ушар тухай хөөрэнэн гэхэ. Нэгэ хэды хоносо һонирхоһон нютагайхидынь шэдигтэ аршаан харахаяа ошообо. Харахадань, тэр аршаанда зүрхэнэй, эльгэнэй, бөөрын түхэлтэй шулууханууд хэбгэжэ байгаа. Тэрэ гүрөөһэн хойшо хүн зон Таалагтын аршаанай бин тухай мэдэнэн гэдэг. Хэрин Дашын Гарма ангуушан энэ ушарай һүүлээр гаргаа буу баряагүй юм.

БАЙГАЛ ТУХАЙ

Жамьянова Алма

К.И. Базарсадаваай нэрэмжлэгэ Алын хүүгэдэй уран урвалшай түдгүүлн,
Багшань—Цыденова Ирина Ешиевна

дэлхэй дээрэхи хамаг юумэ мартажа орхибо. Байраһаа хүдэлэнгүй, аяар гурбан жэл тухай байһан юм гэхэ. Тиигэжэ бурханай туһамарша түби дэлхэй дээрэ зургаан жэл байһан болоно бшуу.

Эгээл энэ үедэ Ехэ бурхан тэнгэрингээ үүдэ нээгээд, туһамаршынгаа зогсон газарыг ухаангүйгөөр хайшаан байжа шэртгэнэн юм гэхэ. Энэ үзэхэлэнтэ хайхан зүлгэ ногоон нуга тэрэннэ сэхэтэ һонирхуулба. Тиигэжэ Ехэ бурхан: «Үе сагай ошохо тума энэ газарта дэлхэй дээрэхи бүхы юумэн бин болохо. Тинмэнээ доошоо сүмэрэлши», – гэжэ захирһан байна.

Тэрэ гэнэнһээ хойшо зүлгэ ногоон нуга доошоо сүмэрэн унажа, гэгээн сэлмэг уһаар дүүрэжэ захалба. Иигэжэ далай бин болоһон юм гэжэ хэлсэгшэ.

Бата-Ошор Бурбасвай суглуулбаринһаа

ҮАРЛАГАЙ БИИ БОЛОХОН ТУХАЙ ДОМОГ

Бурхан шүдхэр хоёрой үшөө мүндрлөөгүйдэ, дэлхэйн амитадай номгон, эбтэй байхада болохон юм гэлсэдэг. Заха хизааргүй губи талада үндэр, үдхэн хагдан, харгана соогуур зайжа ябаһан малай дунда мухар, эбэргүй, элжэгэн гэхэдэ, элжэгэн бэнэ, халаа туруутай, һүүлгүй, оодогор, үһэ ноһонинь үрзэгэр, зүдэрүү шэнжэтэй амитан хүрэг соо үзэгдэдэг байба.

Тэрэ тулоур амитание дахажа, агнажа, губинь шононууд, нохойнууд ябадаг һэн. Бээ хамгаалха арга муутай амитад арьяатадта баригда баригдаһаар, дууһаха туйлдаа хүрөө юм гэлсэдэг.

Нэгэ наратай дулаан үдэр тэрэ хүрэг мал болдогой дэргэдэ суглараад, амиа хайшан гэжэ абарха тухайгаа ярилдаба ха. Эгээл үндэр наһатайнь ингэжэ дуралхаба:

– Манай үүлтэрэй амитан хоро хороһоор хорожо, ганса бидэнэр, үсөөхэн амитан үдэбэ гээшэбди. Энэ губида манай байлган оһолтой, аюултай. Байра байдалаа һэлгэжэ, ондоо тээшээ зугадахые бодоё!

– Баяар эхир тугалнуудые түрэхэ болошобоб. Арьяатанай хоол болохо элжэмни ерээ хэбэртэй, – гэжэ хээлитэй эмэ амитан уруу дуруу болон, аалиханаар дуугарба.

Һүрэгэй дундаһаа һүбэлгэн залуунь һүхирбэ:

– Энэ губинь эгээл хүсэ шадалтай амитанда хандажа, туһаламжа эрис, зүбшөөл нурая! Жэшээлхэдэ, тэнсэлгүй хүсэтэй тэмээн буура бии. Бүдүүн хүзүүтэй буха баатар ябана. Шандааһа шангатай шаргал азарга үзэгдэдэг. Тэдэ бүхэ эршүүл хүрэгыемнай аршалжа, шоно, нохойнуудые һүрэгһөөмнай үлдэг лэ!

Буура тэмээндэ ошоходонь, тэрэнь ингэжэ харюусаба:

– Хада хабсагайтай үндэр газарта нүүхэ болоо бээт. Тэндэ ехэ хүйтэн байдаг. Тиймэһээ унтаха, амархадаа, зөөлэн, дулаание бэдэрхэ болохот. Би таанадта үдхэн, зөөлэн, дулаа үгэдэг ноһонһоо үгэхүүб!

Бухатай уулзаад, хэрэгээ хэлэхэдэнь, тэрэнь хүлзөөд, ингэжэ хэлэбэ:

– Нарьдагай хабсагай, байсануудаар хара гүрөөһэн ябадаг. Тэрэ хүйхэр тан мэтын амитание олзоборилдог. Ой тайгын эзэн ха юм. Хара гүрөөһэн гансал бодон гахайһаа түбэгшөөдэг юм. Таанад губинь бодон гахайтай үгээ ойлголсожо үзэгты! Би таанадта эбэрһээ үгэхүү даа!

Тээ саашаа ошоходонь, азарга байба. Азаргада гараһан асуудал тухайгаа хөөрэхэдэнь, ингэжэ хэлэбэ:

– Шанга шандааһаая, шабхуур һүүлээ танда үгэхэ болоо бээб даа! Хада хабсагай махахада, шэлдэг байлга, шүрбэһэн хэрэгтэй. Харин һоно, батаганаа үргөөхэ багтатнай һүүлни хэрэгтэй байжа болохо...

Бухын хэлэгшээр ошожо, бодон гахайнаа хор-хор абьяень абаба ха. Тингээд лэ холын үндэр харьдаг тээшэ зорёо юм гэлсэдэг.

Нарьдагай ара үбэрөөр ажаһуудаг зон хэзээдэшье үзэгдөөгүй амитанай бин болоходонь хараад, хара шүдхэрэй түрүүлэн бин болгоһон хадын амитан ерээ гэлсээ һэн. Юуб гэхэдэ, тэдэ амитад мориной һүүлгэй, бухын эбэртэй, тэмээндэл ноһотой, бодон гахайдал хор-хор гәһэн абяатай байгаа бшуу.

Нэрэгүй, нэтэрүү муухай амитанда «Нарьдаг уулын Нарлаг» гэжэ нэрэ үгөөд, хэдэн толгой Нарлагые барижа асараад, үхэр малайнгаа һүрэг соо табижархёо һэн. Жэл тухай болоод байхада, Нарьдагай Нарлагуудай эмэнүүдынь хайнаг гэжэ нэршэһэн тугалнуудые түрөө гэлсэдэг. Тингэжэ хайнаг үнээд бин болло юм.

Тинхэдэнь тэдэ малшад булайгаар хүхижэ, шэнэ үүлтэрэйнгээ мал саашадань хүгжөөбэ. Эрэ, эмэ хайнагуудһаа «Ортоомо» гэжэ нэрлэгдэһэн дунда зэргын бэстэй мал гараба. Тэдээнһээ түл абахадань, боро бөрсөгөрхон, тажаа гэдэһэтэй, үбэлэй хүйтэниие тэсэнгүй гарзалжа мэдэдэг үйлэ муутай мал болошобо. Малшад сухалдаад, тэдээнэ «Уһан гүзээн» гэжэ нэрлээд, үдхэхээ болёо юм.

Тэмээнэй үгэһэн унталгатай, бухын бэлэглэһэн эбэртэй, мориной һүүл халзуулаад, гахай мэтэ хор-хор абяа гаргадаг, үбэлэй сагта харгана, бургааһа түүжэ эдээд, саһан дээрэ садатараа унтажэ амидардаг Нарлаг гэжэ амитан мүнөөшье сагта манай хадалиг нютагуудта бин.

Филипп Бадлаев

ЯНЖИМА ДАГИНА

Эсэгын дайнай үедэ нэгэ буряад хүнэй частиннгаа ондоо солдадуудтай хуушан хаягдаһан сарай соо хоножо байхадань, Янжима дагина зүүдэндэнь хэлэбэ:

– Түргөөр бодоод, ой руу ошо... Харгыдан ойлгуулхаб!

Зүүдэн гү, али нээрэ гээшэ гү гэжэ ойлгожо ядаһаар, тэрэ хойноһоонь ошобо. Нэгэ модо зай ябаад байхадань, самолёдой абяан дулдаба, гаража ошоһон сарай дээрэнь огторгой өөдэ гал зурагад гэшэбэ... Буряад хүнэй алба хаалаг дивизин тусхай таһагайхид яагаад гансаараа амиды үлөөб, һүни орой ой соо юу хэжэ ябааб гэжэ ехэтэ һонирхобо.

– Хэн сарай орхихыеш уридшалан мэдүүлээб? – гэжэ шэрүүн дарга һураба.

– Янжима дагина, – гэбэ буряад.

– Тэрэш хэдытэйб?

– 2500-тай.

– Хаана байдаг бэ?

– Тэнгэридэ.

– Ямар гүрэндэ хүдэлнэб?

Цыбикова Юлии, К.И. Базарсаданай нэрэмжэтэ Агын хүүгэдэй урэн урлалай нургуули.
Белшань – Балданова Дулма Жаабаловна

Тэрэ хүн халта бодомжолоод харюусаба:

– Дэлхэйн бүхы гүрэнүүдтэ хүдэлдэг.

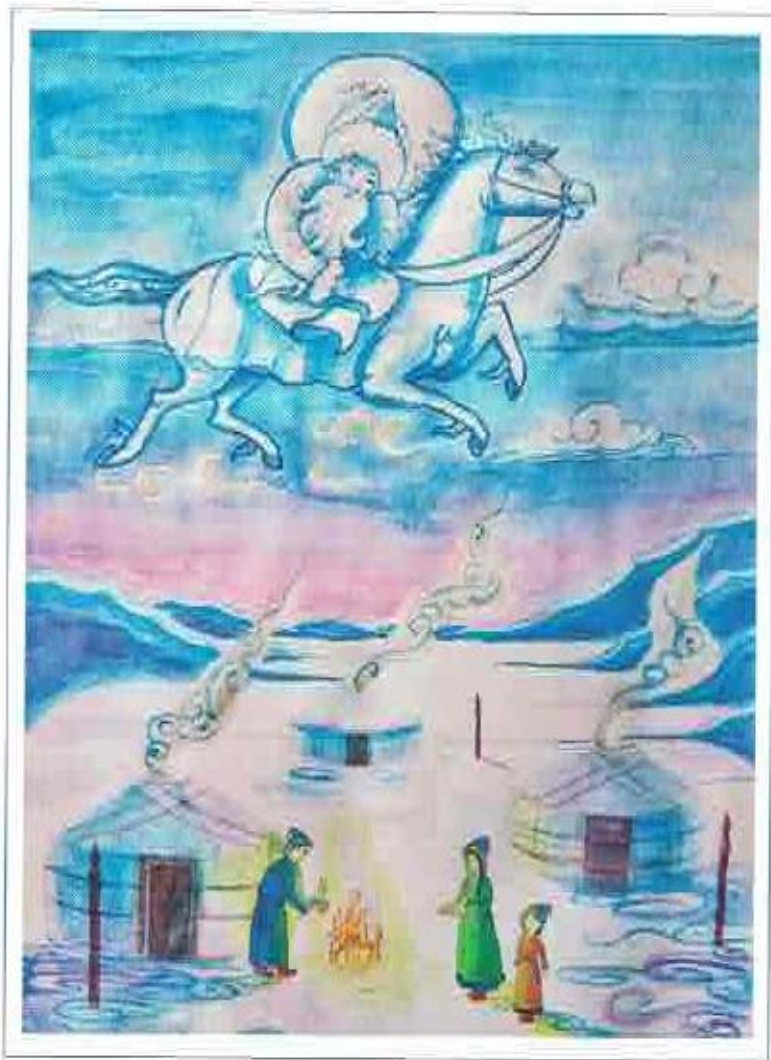
Тиихэдэнь тусхай таһагай дарга дансануудые унагаажа байгаад, үүдэнэй саана зогсоһон харуулшадые сошоон, шэрээгэй саанаһаа хүрэжэ бодобо.

– Ши дэмы юумэ хэлэнэш! – гэжэ дарга хашхарба, тиигээд тэрэнэй нюур альгадажа мэдэбэ.

– Энэ дэлхэй дээрэ зон элдэб гүрэнүүдтэ, яһатанда, партинуудта хубаарһан... Яагаад... Яагаад дэлхэйн бүхы гүрэнүүдтэ хүдэлжэ болохо юм бэ?

Һүүдэй һүүлдэ дарга буряадые газашань түлхижэрхибэ. Харанхы хүни тэнгэридэ мүшэд яларна. Буряад хүн гайхажа, мүрөө хабшагад гүүлээд, керосинова лаампын нула гэрэлтэй даргын сонхо руу шагааба. Тэрээндэ харагдаһан юумэн бүхэли наһандань хадуугдаба: тэрэ даргань ажалайнгаа шэрээ дээрэ тонгойһон, ямар нэгэн юумэн тухай гашуудалтайнгаар уйлажа байгаа һэн.

ЖАРГАЛ ТУХАЙ

Дамдинова Санжита.

К.И. Базарсадаевтай нэрэмжлэг. Агын хүүгдэд үрэн үрлалтай нүдгүүлийн
Багшине – Цыденова Ирина Ешиевна

Нэгэтэ бурхад суллараад, зугаалха гэжэ бодобо. Тэдэнэй нэгэн хэлэбэ:

– Хүн зонхоо нэгэ юумыень буляажа абая.

Тэдэнэр удаан бодомжолһоной нүүлээр зонхоо жаргалыень абаха гэжэ шиндэбэ. Зүгөөр тэрэнээ хаана хадагалхабибди гэлсэбэ.

Түрүүшынхинь хэлэбэ:

– Дэлхэйн тон үндэр хадын оройдо нюухамнай гү?

– Үгы, хүнүүд хүсэтэй, хэн бэ даа дээшээ гаража олоод, бэшэниинь тэрэ дороо жаргалай хаана байһые мэдэхэ, – гэлдэбэ.

– Тиигээ хаа, далайн оёорто нюуя!

– Үгы, бү марга, хүнүүд һонюуша, хэн бэ даа уһан доогуур тамарха хэрэгсэл зохёожо, тэдэ заал хаа жаргал олохо.

– Газар дэлхэйһээ холо, ондоо планетэдэ нюуя, – гэжэ хэн бэ даа дуралхаба.

– Үгы, тэдээндэ яһала ухаа

үгөөбди гэжэ хана, хэдыдэб даа тэдэ замби түбсэр аяншалха онгосо зохёожо, энэ планетэ нээхэдээ, жаргал олохо.

Бүхы хөөрөлдөөнэй үедэ абяагүй байһан тон наһатай бурхан хэлэбэ:

– Жаргал хаана нюухаяа мэдэнэб гэжэ һананаб.

– Хаана?

– Хүнүүдэй өөһэдынь досоо нюухабди, тэдэ ехэ сүлөө забдагүйгөөр хаа-хаанагүй жаргалаа бэдэрхэ, досоогоо бэдэрхэ бодол тэдээндэ ерэхэгүй.

Бүхы бурхад зүбшөөбэ, тэрэ гэнээр хүнүүд жаргал досоомнай байна гэжэ мэдэнгүй, бүхы наһаяа тэрэниие бэдэрэлгэдэ һалгадаг.

ДЭЛХЭЙ ГЭЭШЭ ТОМО ГЭРЭЛ

Урдын сагта агуухэ шах ажагуугаа. Тэрэнэй захиралгаар үзэмжэ гоё ордон баригдаа, досоонь олон гайхамшагта зүйлнүүд бии хэн ха.

Тэдэнэй дунда ордоной нэгэ танхимай бүхы хананууд, үнээ (потолок), үүдэнүүд, үнгэрхэдөө, шаланьшые гэрэлээр хэгдэһэн байба. Гэрэлнүүд харуул, жэгдэшье, ерэнэн хүн урдамни гэрэл байна гэжэ ойлгодоггүй хэн, юундэб гэхэдэ тэдэ бүхы юумэ тодо элээр харуулдаг байгаа бшуу. Энээнһээ гадуур танхимай ханануудынь суурьяа найнаар дамжуулдаг байгаа юм.

Нэгэтэ танхим руу нохой ороод, гайханандаа тэг дундань зогсошобо: олон нохойнууд бүхы тээһэнь – дээрэнэнь, дороһоонь тэрэниие тойроод байба. Юуншые боложо магад гээд нохой шүдөө ирзайлгаба – бүхы дүрсэнүүд тиимээр лэ «харюусаба». Айһандаа нохой уйгаргүйгөөр хусаба – суурьяан хусааень дабтажа, оло дахин шангадхаба. Нохой үшөө хусаба – суурьяан үлэнэгүй. Нохой хин таамаг хусан гүйнэ – гэрэлдэ толотон харагдаһан дүрсэнүүд баһал шүдөө ирзайлган, ишэ тишээ гүйнэ.

Үглөөдэрынь зарасанар үхэнэн сая нохойнуудай толотоһон дүрсэнүүдээр тойруулһан амигүй нохой олобо. Танхим соо тэрээндэ хоро хүргэхэ хэншые байгаагүй. Нохой өөрынгөө толотоһон дүрсэнүүдтэй дайладалаһаар үхөө бшуу.

Һайн, муушые юумэ дэлхэй бидэндэ асардаггүй. Тойроод боложо байһан бүхы юумэн өөһэдымнай ухаан бодолой, мэдэрэлэй, хүсэлэй, ябадалай имагтал толотоһон дүрсэнүүд лэ юм. Дэлхэй гээшэ томо гэрэл.

Петрова Алина.

Х.И. Базарсэдаевэй нэрэмжэтэ Агын куугадэй урлн урпалай нургуули,
Белшнь – Балданова Дулма Жамбаловна

Шаби багшадаа хэлэнэ:

– Та нимэ сэсэнта. Ходо хайн ханаатай, тэнигэр байдагта, нэгэшье уурладаггүйт. Би баһал нимэ байхаяа хананаб, намда туһалыт.

Багшань зүбшөөжэ, шабидаа хартаабха ба нэбтэ харагдажа байдаг тулам аса-ра гэжэ хэлэбэ.

– Хэрбээ хэндэб даа сухалдаад гомдолоб, хартаабха дээрэ хэрэлдэһэн хүнэй-нгөө нэрэ бэшээд, тулам соо хадагала, – гэбэ багшань.

– Иигээд лэ дүүрээ гү? – гэжэ шабинь маргаба.

– Угы, – гэжэ багшань харюусаба. – Энэ туламаа ходо бээдээ абаад ябахаш. Хүндэ гомдохо бүрээ хартаабха нэмэжэ байхаш.

Шабинь зүбшөөбэ. Нэгэ хэды саг үнгэрбэ. Шабинь тулам хартаабхаар дүүрэжэ, яһала хүндэ болобо. Ходо бээдээ абаад ябахадань, тааруугүй. Урид туул-маг руу хэһэн хартаабхануудынь гутажа эхилбэ. Зариманиннь ургажа, зарима-ниннь сэсэглэжэ эхилээд, аягүй муухай үнэр гаргаба.

Шабинь багшадаа ерээд хэлэбэ:

– Энээниие өөртөө абаад ябахар бэшэ лэ. Нэгэдэхээр, тулам дан хүндэ, хоёр-дохёор, хартаабхын үнэр гутана, Ондoo юуб даа дуралхыг даа.

Багшань харюусаба:

– Иимэл юумэн шамтай боложо байна гэшэб даа. Юрэдөө, ши энээниие ан-харнагүйш. Хүнэй ябадал дадал болодог, дадал – абари зан, тэрэ муухай үнэртэй гэм бии болгодог. Энэ ябадал шамда хажуу тээһэнь хараха арга боломжо үгөөб. Хүндэ гомдохоёо шиидэбэл, үгы һаа хүниие гомдохоохоёо ханаха бүрээ энэ ашаан намда хэрэгтэй гү гэжэ бодоорой.

ӨӨХЭДТӨӨ АБАХАДАТНАЙ БОЛОХО

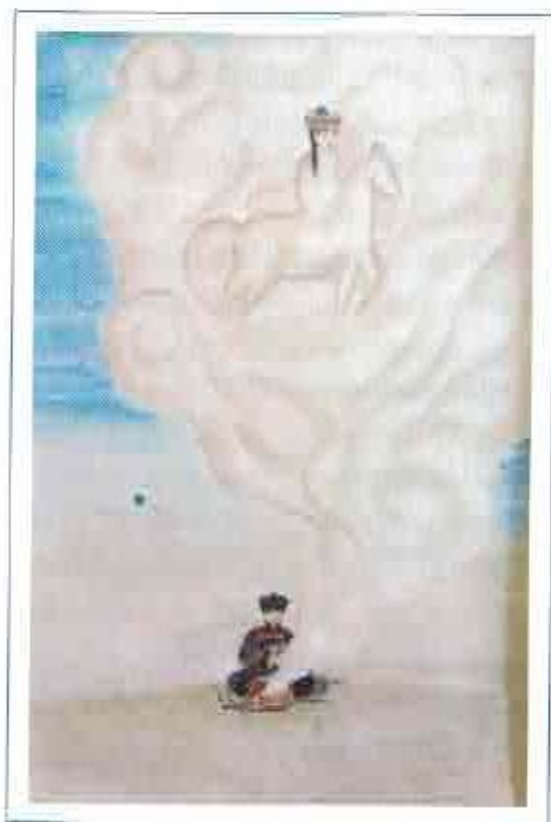
Нэгэтэ хэды хүн Бурхан багшые хоротойгоор доромжолжо эхилбэ. Тэрэ абяа-гүй, ехэ даруугаар байна. Гайхаһан эдэ зоной нэгэниинь Бурхан багшаһаа һураба:

– Хэлэһэн үгэнүүднай шамайе нэгэшье дайранагүй гү?

– Намайе доромжолхоёо ханана гүт, али үгы гү – танай хэрэг, – гэжэ Бурхан багша харюусаба. – Харин доромжололгыетнай абаха гүб, болихо гүб – минии хэрэг. Би абахаяа арсанаб. Энээнээ өөхэдтөө абахадатнай болохо.

ӨӨРЫНГӨӨЛ ЗАМААР ЯБАГТЫ

Пурбуева Ирина.
Хүнхэрэй хүүгэдэй уран урлалтай тургуули.
Багшамь – Ульзугуева Аюна Эрдэнэева

Бурхан багшаааа нэгэ шабинь бураба:
– Хэрбээ хэнэйб даа намайе сохёо хаань,
яахабиб?

Бурхан багша харюусаба:
– Хэрбээ модонһоо хуурай мүшэрэй ша-
майе дайраад унаа хаань, яахабши?

Шабинь хэлэбэ:
– Яахашьегүйб! Мүшэрэй унаа хада
миин лэ модон доро дайралдашаба ха юмбиб.
Юрын гэнтын ушар гээшэ.

Тиихэдэнь Бурхан багша хэлэбэ:
– Иимээр лэ байгаарай. Хэн бэ даа бодол-
гүй байһандаа, уур сухалдаа диилдэһэндээ
шамайе сохёо. Энэ хадаа модонһоо мүшэрэй
унаһанда адли. Тиимэхээ энээндэ ханаагаа бү
зобо, юуншые болоогүй мэтэ өөрынгөөл за-
маар яба.

АЛХАНЫН ШУГЫ СОО

Алханын хада хабсагайнуудай мундарганууд урдын сагнаа хойшо түүхэ домогоор суурхаһан юм. Алхана орон бараалхахадаа, һайн ханаатай, арюун сэдхэлтэйгээр ябаха шухала. Ушарынь юуб гэхэдэ, эдэ хада хабсагайнууд өөһэдын эзэтэй нангин шүтөөнэй газарнууд юм.

Табадахи анги дүүргэһэн басаган аба эжытэсэ зунай амаралгада Алхана амар-хаяа ошоһон аад, ой соогуур һархяаг түүжэ ябатараа төөришоо. Хэды сагай тур-шада аба эжны улад зонтой басагаяа ой соогуур бэдэрбэшые, олобоггүй... Хайрата басаганайнгаа түлөө Бурхан багшадаа зальбаржа, маани мэгзэмээ уншажа байгаа бэлэй.

Басаган дүрбэдэхи үдэртөө хүдөө хонишонойдо буужа ерэлэн байба. Тиихэдээ һонирхолтой юумэ хөөрөө бэлэй: «Ой тайга соо төөришоод ябажа байхадамни, намайе сагаан нохойтой, ута гэгшын сагаан һахалтай үбгэн угтажа абаад, хажуудаа дахуулаад ябаа. Үдэшэндөө нохойнь намайе дулаасуулдаг һэн. Харгыдаа арылтантай уулзахадаа, үбгэн зөөлэн үгэнүүдээр тэрээндэ хандажа номгоруулдаг байгаа. Тии эжэ үрэг үбгэн намайе энэ айда гаргаа юм».

Таабариин тайлбаринууд

1. Нонгино
2. Карандаш
3. Хуур
4. Хайша
5. Тэнгэри
6. Харгы
7. Гутал, оймһон, хүл
8. Суурга
9. Зула
10. Бара
11. Часы
12. Үүлэн, бороон
13. Мүндэр
14. Һүүдэр
15. Заряа
16. Үнэгэн
17. Үнеэн
18. Стол
19. Сахилгаан
20. Гахай
21. Ямаан
22. Шэхэн
23. Дэрэ
24. Хапууста
25. Гүльмэ
26. Зүүн
27. Талха һагшаха
28. Суурга
29. Одо мүшэд
30. Гэээгэ
31. Харгы
32. Часы
33. Тарбаган
34. Буу
35. Үүлэн
36. Саһан
37. Үрхэ
38. Хүхы
39. Мүльһэн
40. Горхон, хүүргэ
41. Мориной туруун
42. Утаан
43. Түгсүүл
44. Нойр
45. Һалхин
46. Хартаабха
47. Аман, нюдэд, хамар, шэхэнүүд
48. Одо мүшэд
49. Зула
50. Хюрөө
51. Нюдэн
52. Һамар
53. Буу
54. Гэрэй дараанса
55. Шаазгай
56. Мори унаһан хүн
57. Мүльһэн
58. Хэрмэн

59. Шоргоолзон
60. Ээрүүл
61. Намар
62. Харуул
63. Радио
64. Уһан
65. Ёорьмоһон
66. Хайша
67. Эмээл
68. Ёолонго, наран
69. Могой
70. Оёдолгой машина
71. Моритой хүн
72. Нюдэн
73. Шэхэн
74. Шубуун дэн
75. Зула
76. Урга
77. Шэл
78. Хэлэн
79. Самолёт
80. Нюдэн
81. Хүрзэ
82. Алха
83. Хюрөө
84. Наран
85. Домбо
86. Саһан
87. Свёкло
88. Нюдүүр
89. Ёорьмоһон
90. Эхын һүн
91. Хармаанай часы
92. Шанага
93. Гол мүрэн
94. Тэнгэри бүрхэхэ, бороон орохо
95. Түймэр, гал
96. Огторгой, одо мүшэд
97. Уһан
98. Үүлэн
99. Үүлэн
100. Голой уһан
101. Поезд
102. Гол
103. Залаа
104. Зүүн
105. Шатар наадаха
106. Ном
107. Мангир
108. Турлааг
109. Зүгы
110. Мөөрнүүд
111. Намар
112. Үндэгэн
113. Гарай хурганууд
114. Сонхын шэл

ГАРШАГ

«Толоной» абдарһаа, һолонго» номдо рецензи. <i>Б.А. Гармажапов</i>	3
«Толоной» абдарһаа, һолонго» номдо рецензи. <i>Л.Ц. Халхарова</i>	4
Тоолуурнууд.....	5
Жорсо үгэнууд.....	15
Онһһон үгэнууд.....	25
Шүлэгүүд	39
Таабаринууд	67
Онтохонууд, баснинууд.....	79
Домогууд, һургаалай домогууд.....	97
<i>Таабариин тайлбаринууд</i>	109

ПРОЕКТ «ТОЛОНОЙ» АБДАРБАА» НОЛОНГО

Автор идеи и составитель:
Тумурова Цыцык Тумуровна

Редактор-составитель:
Раднабазарова Долгор Сэ-Одоновна

Редакционная коллегия:
*Лубсандашиев Жалсан Банзаранович,
Бабуева Нордон Доржибаловна,
Бадмаева Цыцык Болотовна*

Корректор:
Базарова Дарима Дашибаевна

Вёрстка:
Чебукова Ирина Кимовна

В книге использованы рисунки воспитанников:
– МУ ДО «Детская школа искусств им. К.И. Базарсадаева» п. Агинское
– МУ ДО «Детская школа искусств» с. Кункур
– МУ ДО «Детская школа искусств им. А. Арсаланова» с. Цокто-Хангил

Обложка:
Рисунок *Жамьяновой Аяны*, 14 лет.
МУ ДО «Детская школа искусств им. К.И. Базарсадаева».
Преподаватель – *Цыденова Ирина Ешиевна*

Подписано в печать 19.12.2018.
Формат 60x84 1/2, Объем 13,06, печ. л. Бумага офсетная.
Гарнитура Times New Roman.
Заказ №18-187. Тираж 1100 экз.

Отпечатано в ЦАО «Республиканская типография»,
670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.

Үбэр Байгалай нусаар
Агын Буриадай тойрог
687000, Ага тосхон, Базар Ринчиногой гудамжа, 75
e-mail: tolon_2007@mail.ru
www.gazeta-tolon.ru
Тел./факс: 8 (30239) 3-45-49